

Fakultet for humaniora, samfunnsvitenskap og lærerutdanning

«Kampen for tilværelsen»

Sosiokulturell studie av utviklingsdiskurser i Kvæningen

Anne Berit Bæhr

Masteroppgave i stedsutvikling - Januar 2016

Innholdsfortegnelse

1	Tematikk og forskningsområde.....	7
1.1	Introduksjon.....	7
1.2	Tema og problemstilling.....	8
1.3	Oppgavens oppbygging	9
2	Kvæningen- kontekst for utvikling og planlegging.....	11
2.1	Lokalisering	11
2.2	Befolkning	12
2.3	Verdiskapning.....	13
3	Kommuneplanlegging	15
3.1	Planverk	15
3.2	Planprosess	16
4	Teoretisk tilnærming	18
4.1	Rom som sosial konstruksjon	18
4.2	Relasjonelt og dynamisk sted	20
4.3	Sosiokulturelle stedsanalyser.....	21
4.3.1	Stedsidentitet	21
4.3.2	Stedsmeninger	22
4.3.3	Representasjoner og diskurser.....	23
4.4	Planlegging	24
4.4.1	Samfunnsplanlegging	24
4.4.2	Planlegging som målstyring	25
4.4.3	Makt i planlegging	27
4.4.4	Planlegging – et møte mellom fag og politikk	28
4.5	Oppsummering	29
5	Metode.....	30
5.1	Diskursanalyse.....	31
5.2	Datainnsamling.....	32

5.2.1	Dokumentanalyse	32
5.2.2	Deltagende observasjon.....	34
5.2.3	Intervjuer	34
5.3	Etiske refleksjoner	36
6	Stedsmeninger, stedsidentitet og stedsbruk i Kvæningen	38
6.1	Utviklingsdiskurser i Kvæningen	38
6.1.1	Framtidsutsikter i Kvæningen– avvikling eller vekst?	38
6.1.2	Sentralisering - ruining eller fremgang?	44
6.1.3	Arbeidsplasser – småskala eller industri?	49
6.1.4	Reindrift – trussel eller ressurs?	54
6.1.5	Tre stammers møte –kulturmøte eller kulturkollisjon?	57
6.1.6	Meningsdannelser og meningsmønstre i Kvæningen	62
6.2	Diskurser i kommuneplanlegging.....	62
6.2.1	Sted som utgangspunkt for kommuneplanlegging	63
6.2.2	Diskursanalyse som metode i kommuneplanlegging	65
6.2.3	Erfaringskunnskap og lokal kunnskap i planlegging	66
7	Oppsummering og avslutning	68
7.1	Mine erfaringer	68
7.2	Sted og diskurser i kommuneplanlegging	69
7.3	Veien videre.....	71
	Litteratur.....	72
	Vedlegg 1 : Intervjuguide sosiokulturell analyse av Kvæningen	77
	Vedlegg 2: Informasjon om forskningsprosjektet – Sosiokulturell analyse.....	79

Figur liste

Figur 1: Kart over Kvæningen, kartverket.....	11
Figur 2 Tall fra SSB. Framskrevet folkemengde, middels vekst	12
Figur 3: Tall fra SSB. Sektorvis utvikling i perioden 1983-2013	13
Figur 4 Oversikt over kommunale lover jmf planlovens bestemmelser	16
Figur 5: Kommuneplanprosess (Nyseth, 2014).....	17
Figur 6: Deltakere i planprosess (Planstrategi 2012)	17
Figur 7: Lefebrev`s romlige triade (Hansen og Simonsen, 2007:170).....	18
Figur 8: Modell etter Friedmann (Farner, 2008:36)	25
Figur 9: Fire situasjoner som krever ulik tilnæringsmåte (Farner, 2011;67).	26

Forord

Da er masteroppgaven endelig klar til levering. Det har vært en strevsom, men lærerik ferd.

For meg har det vært veldig interessant og lærerikt å jobbe med temaet utvikling og planlegging. Det er det jeg jobber med til daglig, og det har vært en utfordring for meg begrense temaet til noe som kan håndteres i en oppgave. Det meste handler om forskjellighet og møtet mellom mennesker, kulturer og identiteter, og hvordan det påvirker samfunnet og utviklingen. Temaet er et spenningsfelt i seg selv og det kan være en utfordring å utforske det i sin egen kommune. Jeg har hatt en veldig bratt læringskurve, og har lært mye på forholdvis kort tid. Jeg føler at jeg har fått ny inspirasjon til å jobbe med de oppgavene vår kommune har i vente.

Jeg vil takke alle som har hjulpet meg med å få denne oppgaven i havn. Tusen takk til Anniken for god faglig veiledning. Du inspirerte meg å skrive om dette temaet, og fikk meg til å tro at det er mulig. Takk til Inger Marie for gode råd og konstruktive tilbakemeldinger i en kort og hektisk avslutningsperiode. Takk til min korrekturleser Cathrine, som utholdende stilte opp, selv med korte frister. Takk Liv Reidun og Ragnhild for at dere orket å lese igjennom oppgaven og gi tilbakemeldinger.

Til mine informanter, takk for at de interessante samtalene vi hadde. Takk til mine kolleger og andre, som har vært interessert og har bidratt med gode innspill. Takk til min arbeidsgiver Kvænangen kommune, som har gitt meg denne muligheten.

Jeg vil takke HSL- fakultetet for stipendet gikk fikk i høsten 2015, det var overraskende og motiverende.

Til slutt vil jeg takke min samboer Trond og våre smågutter som tålmodig har ventet på dagen mamma får litt bedre tid.

Kjækan. 04.01.2016

Anne Berit Bæhr

1 Tematikk og forskningsområde

1.1 Introduksjon

Denne oppgaven handler om utvikling og planlegging i et lokalsamfunn preget av kulturmøter, interessemotsetninger og store samfunnsmessige endringer. Empirien er utviklings- og planleggingsprosesser i Kvænangen de senere årene. Det er interessant å undersøke hvordan sosiale og kulturelle faktorer som mellommenneskelige relasjoner, identitet, tradisjoner, holdninger og verdier påvirker planleggings- og utviklingsprosesser, og hvordan faktorene iverksettes i kommuneplaner.

Stedsutvikling og lokal samfunnsutvikling er sentrale begreper og strategier i planlegging på lokalt nivå, og er viktige fokusområder i regionale og nasjonale utviklingsprogram.

Uavhengig av politisk styre har det vært et mål om å ta hele landet i bruk og gjøre det mulig å bo og arbeide der en ønsker. Programmene har vært viktige virkemidler for å fremme lokal vekst og kreativitet.

Lokal samfunnsutvikling og samfunnsplanlegging er en del av kommunenes sentrale ansvarsområder. En undersøkelse gjennomført i utvalgte småkommuner, viser at kommunenes utviklingsorientering og forståelse av sin egen utviklingsrolle, varierer fra kommune til kommune (Chruickshank m. fl, 2014). Kommuneplanen er kommunenes viktigste verktøy for samfunnsutvikling og selvstyre, og skal vise sammenheng mellom fremtidig samfunnsutvikling og arealbruk. Planlegging og beslutninger skal baseres på et godt og oppdatert kunnskapsgrunnlag om lokale forhold, og ivareta nasjonale og regionale interesser. Tidlig og forpliktende involvering av berørte interessenter og parter, skal sikre god håndtering av motstridende interesser i planleggingen.

Stedsutvikling handler om å skape bedre steder å bo, arbeide og leve for alle, med trivelige, trygge og vakre omgivelser som ramme for menneskelige møter. Distriktssenteret skriver at stedsutvikling består av prosesser og tiltak som skaper attraktive lokalsamfunn for fastboende,

besøkende, tilreisende og næringslivet på stedet. Regjeringen peker på at stedsutvikling er en viktig strategi for lokal og regional utvikling, og understreker at bred medvirkning fra lokalsamfunnet er en forutsetning for å lykkes med stedsutvikling. Stedsutviklingsprosjekter er tidsavgrensede og konkrete tiltak, som for eksempel fysisk utforming av offentlige rom, oppmerking av turstier, arrangement av festivaler og kulturelle hendelser og tilrettelegging for næringsetablering. Stedsutviklingsprosesser er ofte mer dynamiske og inkluderende, enn de krav det stilles til formelle planleggingsprosesser i henhold til plan- og byggingen. «Sted» er noe «alle» har et forhold til og stedfølelsene er basert på subjektive opplevelser.

Dette resonnet viser at kommuneplanlegging og stedsutvikling kan være to sider av samme sak. Det handler om utvikling og planlegging i et begrenset geografisk område, men med forskjellige innfallsvinkel og utgangspunkt til oppgaven. Jeg er ansatt som næringskonsulent i kommunen, jeg har vært både prosjektleder og deltaker i noen av utviklingsprosjektene Kvænangen kommune har gjennomført. Jeg har også vært delaktig i de arealplanprosessene som er gjennomført. Med bakgrunn i mine erfaringer, vil det være interessant å undersøke hvilke faktorer som setter premisser for planlegging og utvikling i kommunen. Jeg er interessert i koblingen mellom mennesker og sted, hvordan mennesker og menneskers liv setter preg på et sted og hvordan steder skaper mennesker.

1.2 Tema og problemstilling

Tema for denne oppgaven er hvordan motstridende interesser og ulik stedsbruk og forskjellige stedsidentiteter og -meninger påvirker utviklingen i et lokalsamfunn, og hvordan disse motsetningene håndteres i planleggings- og beslutningsprosesser

Aktørenes ståsted, interesser og verdier vil være førende for meninger og meningsdannelser. Aktør¹ et sentralt begrep i dette studiet, og som en person/gruppe som opptrer. Det som framstår som virkelighet for en kan erfares og forstås ulikt av en annen, avhengig av hvilket

¹ Store norske leksikon. www.snl.no

ståsted aktøren har. Kunnskap om aktørenes meninger, språklige og sosiale praksiser kan bidra med ny innsikt, som kan være av betydning i formelle plan- og beslutningsprosesser.

Problemstillingen i denne oppgaven er **hvordan ulike aktørers stedsmeninger, stedsinteresser og stedsidentitet influerer på utvikling og kommuneplanlegging.**

Sentrale forskningsspørsmål i oppgaven er:

- 1) *Hvilke meninger, interesser og praksiser legger føringer for samfunnsutvikling i Kvæningen? Her vil jeg avdekke dominerende diskurser om utvikling i Kvæningen.*
- 2) *Hvordan gjøres disse diskursene gjeldende i kommuneplaner som kystsonenplan og kommuneplanens arealdel?*
- 3) *Hvilken relevans har sted og diskurser for kommuneplanlegging?*

Dette er et tverrfaglig studie med stedsforståelse og planlegging som faglig utgangspunkt. Intensjonen er å undersøke om kunnskap om stedsidentitet, stedsmeninger og sosiale praksiser i rommet, kan gi bedre innsikt i stedstransaksjonsprosesser og gi ny kunnskap til kommunalt utviklingsarbeid og kommuneplanlegging. Studiet gjøres i spenningsfeltet forskning og praksis, med utgangspunkt i forskerens egne erfaringer fra fagfeltet. Tema og problemstilling er valgt med bakgrunn i erfaringer fra planleggingsarbeid og kjennskap til dilemmaer planleggere møter i feltet. Studiet kan belyse om sosiokulturelle analyser kan gi ny kunnskap og nye perspektiv til kommuneplanlegging.

1.3 Oppgavens oppbygging

Oppgaven er delt i syv kapitler. I dette kapitlet har jeg gjort rede for overordnet forskningsområde og innfallsvinkel. Jeg har introdusert tema og presentert problemstilling for studiet.

Kapittel 2 er en presentasjon av Kvæningen kommune. Kvæningen betraktes i dette tilfellet som kontekst til utvikling og planlegging. Presentasjonen gir en kort redegjørelser for utvikling i kommunen.

Kapittel 3 presenterer det formelle grunnlaget for kommuneplaner.

Kapittel 4 gir en teoretisk ramme for oppgaven. Planleggingsteori, stedsforståelse, sosiokulturelle stedsanalyser og diskursanalyse er det faglige grunnlaget for oppgaven.

Kapittel 5 presenterer fremgangsmåte for datainnsamling og dataanalyse. Kapitlet beskriver hvordan data er samlet inn, kilder valgt og skisserer ramme for analysen. I dette kapitlet diskuteres hvilke utfordringer forskning i eget samfunn medfører.

Kapittel 6 er en analyse av utvikling i Kvæningen, basert på meninger og sosial praksis. Det gis eksempler på det lokale spillet om meninger. Med dette kapitlet søker jeg å svare på mine forskningsspørsmål i oppgaven. Jeg utforsker følgende fem temaer nærmere: kommunens framtidsutsikter, sentralisering, verdiskapning, reindrift og tre stammers møte, som utgangspunkt for analysen. Deretter vurderer jeg hvordan stedsforståelser og diskurser kan brukes som utgangspunkt i planlegging.

Kapittel 7 er en oppsummering av funn i oppgaven.

2 Kvæningen- kontekst for utvikling og planlegging

I det følgende vil jeg gi eksempler på problemstillinger, utfordringer og dilemmaer planleggere i Kvæningen ofte møter i planleggingssammenheng.

2.1 Lokalisering

Kvæningen ble etablert som egen kommune i 1863, og er den nordligste kommunen i Troms. Kvæningen kommune strekker seg fra Brynilen i nord til Kautokeino i sør, dvs. fra den ytterste forblåste kyst til Finnmarksvidda. Kvæningen grenser til 3 kommuner (Loppa, Alta og Kautokeino) i Finnmark og 2 kommuner (Nordreisa og Skjervøy) i Troms. Kommunens arealer er på totalt 2682 km², derav 2109 km² fastland og øyer og 573 km² havflate. Landskapet består av fjord, fjell, øyer, vidder og hav. 15 % av landområdene er vernet som natur- og landskapsvernområder.

Figur 1: Kart over Kvæningen, kartverket

Kvæningen kommune har forholdsvis store arealer fordelt på få innbyggere, 1226 innbyggere pr 01.01-2015 (tall fra Statistisk Sentralbyrå, heretter SSB). Det er lite folk på mye natur og store områder, og utfordringen er å skape vekst i et område med få menneskelige ressurser og

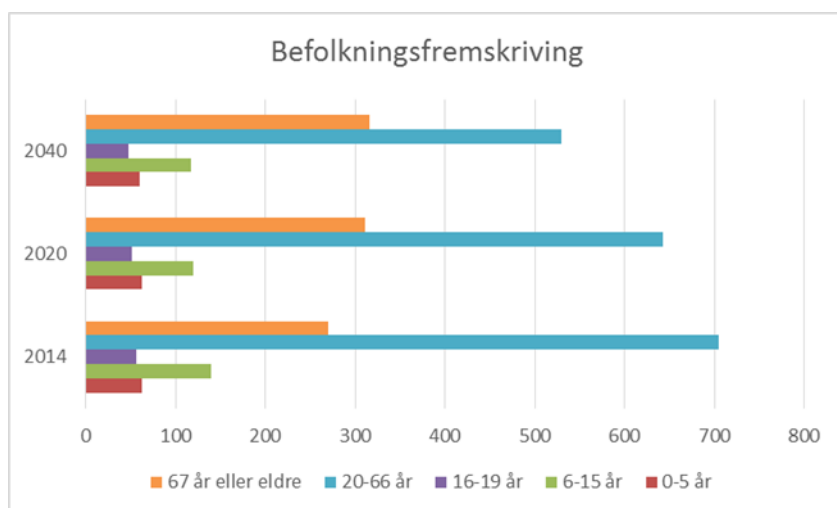
lange avstander. Natur og friluftsmuligheter er noe de fleste identifiserer seg med i denne regionen. I arealplanlegging er arealbruk et sentralt tema (Kommuneplanens arealdel, 2015).

Friluftsmuligheter og beliggenhet med korte avstander til nabokommunene, gjør at Kvænangen er blitt et populært hytte – og fritidsområde. Det oppleves en dreining i boligmassen fra helårsboliger til stor økning i antall fritidsboliger. Bosetningsstrukturen i dag er preget av mange fritidsboliger og sesongboliger, og i enkelte områder i kommunen er kun 20 % av boligene bebodd hele året (SSB).

De 6 nordligste kommunene i Troms er organisert i et felles samarbeidsorgan «Nord- Troms Regionråd», og har et politisk og administrativt samarbeid om politikktutforming, forvaltning og planlegging. Kommunene i regionen samarbeider om både tidsavgrensede og konkrete utviklingsprosjekter og ordinære kommunale tjenestetilbud.

2.2 Befolkning

Kvænangen kommunen er, som mange andre nordnorske kystkommuner, preget av fraflytting og nedgang i folketallet. Tall fra statistisk sentral byrå (heretter SSB) og prognoser om befolkningsutvikling, viser at befolkningsstrukturen er i endring.

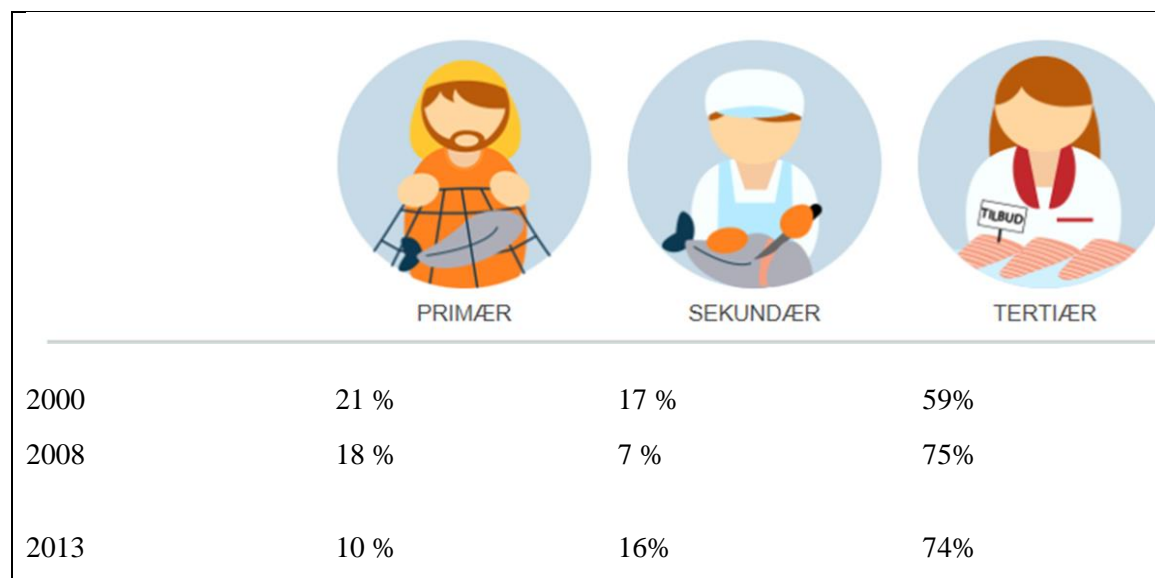
Figur 2 Tall fra SSB. Framskrevet folkemengde, middels vekst

Dette diagrammet viser framskrevet befolkningstall på alder i Kvæningen. Det viser seg at det blir stadig flere eldre (+ 67 år), og færre i aldersgruppen 20-66 år. Med en aldrende befolkning synes kommunen å være avhengig av tilflytting for rekruttering av arbeidskraft, og spesielt til omsorgsarbeid.

2.3 Verdiskapning

Kvæningen defineres som et selvstendig bo- og arbeidsmarked (Cruickshank m. fl, 2014), det betyr at de fleste som bor i Kvæningen, også har arbeidsplassen sin i Kvæningen. I følge tall fra SSB er i overkant av 50 % av kommunens arbeidsstokk sysselsatt i offentlig sektor. Det private næringslivet består av noen få store hjørnesteinsbedrifter, og mange gründere som har skapt sin egen arbeidsplass i tilknytning til hjemmet. Kvæningen har forholdsvis lite næringsliv i forhold til antall innbyggere, og blir karakterisert som en næringsfattig kommune. Næringslivet kjennetegnes av at det består av mange småbedrifter.

Utviklingen kan også illustreres på denne måten:

Figur 3: Tall fra SSB. Sektorvis utvikling i perioden 1983-2013

Dette bildet viser at det er nedgang i sysselsettingen i landbruk, fiske og skogbruk og betydelig økning i sekundærnæringen, spesielt havbruk. Sysselsettingen i tertiærnæringene er stabil på et ganske høyt nivå. Det har gjennom tidene vært større industribedrifter med forholdsvis mange arbeidsplasser i Kvæningen (Bjørklund, 1985). Virksomhetene har vært

drevet og eid av enten regionale, nasjonale eller internasjonale eiere. Fem reinbeitedistrikter har vår- og sommerbeiteområder i Kvæningen. Reindriftnæringen er ikke registrert som næringsvirksomhet i Kvæningen og blir omtalt som «gjestenæring». (Planbeskrivelse for kommuneplanens arealdel, 2015).

Kvæningssamfunnet står overfor viktige veivalg i forhold til å skape vekst, stabilisere og reversere folketallsutviklingen og skape arbeidsplasser, samt gjøre et valg i forhold til kommunesammenslåing (Kommuneplanens arealdel, 2015). Som planlegger og deltaker i plan- og utviklingsprosesser har jeg registrert motstridende syn på hvilken retning som bidrar til positiv utvikling og overordnet måloppnåelse. Dette vil naturligvis skape spenningsforhold mellom ulike interesser, som kan føre til konflikter i planleggings- og beslutningssammenheng.

3 Kommuneplanlegging

I dette kapitlet vil jeg gjøre rede for det formelle grunnlaget for kommuneplanlegging.

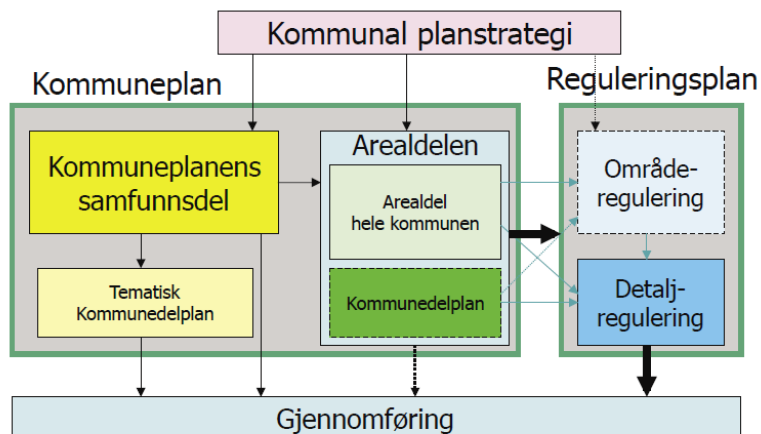
Kapitlet er en viktig bakteppe for analysene i oppgavens kapittel 6.2.

3.1 Planverk

Plan- og bygningsloven av 2008 (heretter kalt planloven) er det formelle grunnlaget for kommuneplaner og kommuneplanlegging. I følge planloven skal alle kommuner ha en kommuneplan bestående av en samfunnsdel og arealdel.

Samfunnsdelen er kommunens verktøy for kommunens helhetlige planlegging (Miljøverndepartementet /2012: 6). Kommuneplanlegging omfatter både den kommunale virksomheten og kommuneorganisasjonen, samt samfunnsutvikling og fremtidig arealbruk i lokalsamfunnet. Gjennom arbeidet med kommuneplanens samfunnsdel skal kommunen vektlegge viktige utfordringer knyttet til samfunnsutvikling og synliggjøre de strategiske valg kommunen tar. Loven forutsetter at samfunnsdelen klargjør hvilke planområder og satsingsområder som gir den ønskede politiske retning i utvikling av kommunen.

I planloven understrekes det at kommunalplanens arealdel skal vise sammenhengen mellom fremtid samfunnsutvikling og arealbruk. Arealdelen består av planbeskrivelse, planbestemmelser, samt plankart som viser hovedformål og hensynssoner for bruk og vern av arealer. På detaljnivå reguleres arealbruken med områdeplaner og reguleringsplaner, som utarbeides i henhold til kommuneplanens arealdel.

Figur 4 Oversikt over kommunale lover jmf planlovens bestemmelser (Miljøverndepartementet,2012)

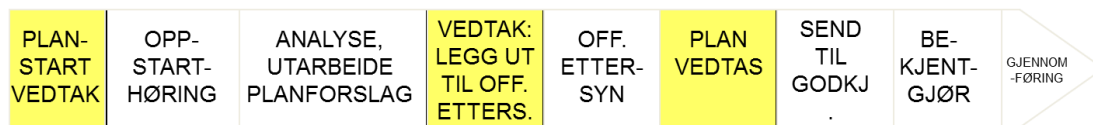
Denne oversikten viser det kommunale planverket og sammenhengen mellom ulike plannivåer i kommuneplanen.

Regjeringens nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging legger føringer for kommuneplanlegging, og defineres som en formell del av plansystemet. I arbeidet med kommuneplan må planaktør forholde seg til generelle bestemmelser i kommuneloven, forvaltningsloven og offentlighetsloven, samt gjeldende lovverk på ulike fagområder, samt særlover om reindrift og jordvern.

3.2 Planprosess

Planloven legger føringer for planprosessen, og loven sies å være en instruks til planleggingsarbeidet. Det stilles krav til at planarbeidet skal forankres både politisk og administrativt i kommuneorganisasjonen. Planarbeidet skal bygge på medvirkning fra lokalsamfunnet. Intensjonen med planlovgivningen er at overordnede mål og planer skal dannes gjennom brede prosesser som ivaretar de involverte og berørte parters interesser.

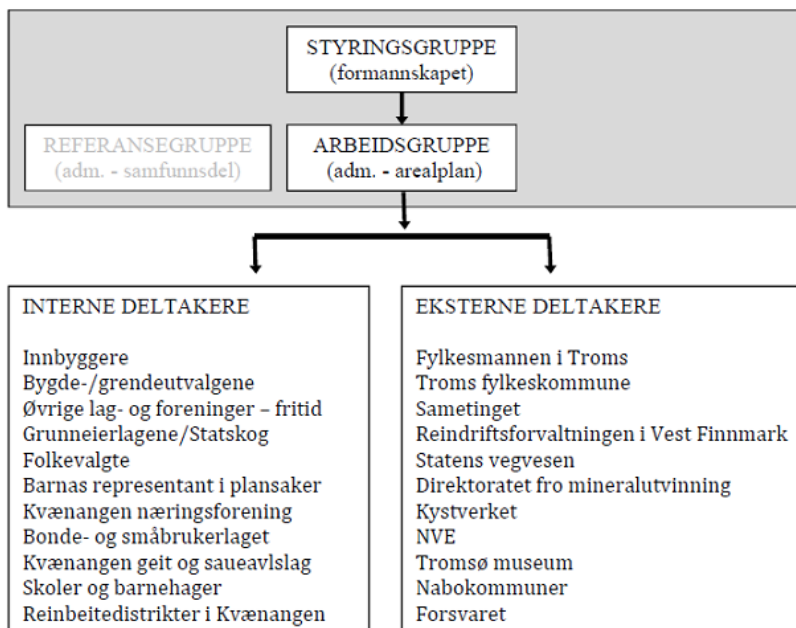
Denne figuren viser planprosessens faser:

Figur 5: Kommuneplanprosess, (Nyseth, 2014)

Kommunepolitikere har planansvaret for kommuneplaner, og kommunestyret vedtar oppstart, legger ut planforslag til offentlig ettersyn og vedtar plan. Planen legges på offentlig høring til sektormyndigheter, allmennheten, berørte parter ved to ganger før vedtak, ved oppstart og når planforslaget er ferdigstilt.

Denne oversikten viser deltakere i planprosessen i Kvæningen i forbindelse med kommuneplanens arealdel.

Figur 6: Deltakere i planprosess (Planstrategi 2012)

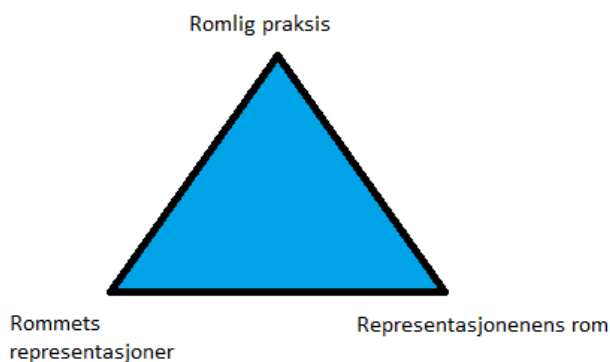
Denne oversikten viser på hvilke aktører som ble vurdert som interessenter eller som berørte parter i forbindelse med oppstart av arealplanarbeidet i 2012 i Kvæningen.

4 Teoretisk tilnærming

I dette kapitlet vil jeg gjøre rede for det oppgavens teoretiske grunnlag. Oppgaven er en tverrfaglig studie basert på teorier om sosialt rom, stedsforståelse, sosiokulturell stedsanalyse og planlegging.

4.1 Rom som sosial konstruksjon

I samfunnsgeografien forklares et geografisk rom som sosial romlighet, og det betyr at sosiale handlinger og prosesser produserer og reproducerer romlighet. Hansen og Simonsen (2007) henviser til Lefebvres triade som betrakter rom som «produksjon», bestående både av materielle og mentale elementer. Lefebvre beskriver det sosiale rommet med tre aspekter av; romlig praksis, rommets representasjoner og representasjonenes rom. Disse aspektene er flettet sammen i en enhet og gir uttrykk for den totale romlighet som produseres gjennom sosial praksis. Hansen og Simonsen (2007:170) illustrerer Lefebvres romlige triade på denne måten:

Figur 7: Lefebvres romlige triade (Hansen og Simonsen, 2007:170)

Romlig praksis (erfart romlighet) omfatter samfunnsmessig produksjon og reproduksjon, samt spesifikke lokaliteter og romlige strukturer. Romlig praksis er orientert mot konkrete materialiserte og institusjonaliserte romlige former, og gir uttrykk for samfunnets funksjonelle strukturer og romlig organisering (Lysgård, 2009:21).

Rommets representasjon (begreplige rom) er konstruert rom som er produsert av ulike profesjoner, som politikere, planleggere, teknokrater og forskere. Rommet formidles med verbale og intellektuelle utarbeidede tegnsystemer. Representasjonene materialiseres gjennom arkitektur, planlegging og konstruksjoner, og har innflytelse på rommets produksjon. Det handler om samfunnets dominerende diskurser, kunnskap, symboler, koder, tegn osv. og er maktens og ideologiens representasjoner av rom (Lysgård, 2009:22). En kommuneplan kan beskrives som «en rommets representasjon», altså planaktørens presentasjon av rommet.

Representasjonens rom (det levde rom) produseres gjennom konkret hverdagslig praksis. Representasjonene kommer til uttrykk med ikke verbale uttrykk og bilder som bidrar til å forme sosial praksis og beskriver det rommet vi opplever og produserer til enhver tid. Det levde rom handler om hvordan folk gjennom sosial hverdagslig praksis bruker romlige forestillinger og erfaringer til å forme sin aktivitet, og hvordan de tilpasser seg og preges av de dominerende forståelsen av samfunnets romlighet (Lysgård, 2009:23). Dette er det dominerte rom, og rommet for motstand og motkultur. Meninger skapes gjennom sosiale relasjoner i et system av kulturelle, sosiale og økonomiske forskjeller.

Hansen og Simonsen (2007) understreker at rom som sosial romlighet forutsetter det sosiale som utgangspunkt, og det er ikke mulig å betrakte rom som en ytre eller uavhengig kategori. Sosial praksis og sosiale prosesser er situert i forhold til tid og rom, og gir rommet et dynamisk perspektiv, rom sees som prosess og alltid i prosess. Forskjellige samfunn produserer både forskjellige materielle former og kvaliteter, og forskjellige begreper og forestillinger om rom. Rommet betraktes med andre ord som en sosial konstruksjon. Forståelsen av rom som sosial romlighet understreker nødvendigheten av å reflektere over sosiale og kulturelle faktorer i forbindelse med kommuneplanlegging.

4.2 Relasjonelt og dynamisk sted

Sted som er et romlig begrep, og er en konstruert kategori som representerer samfunnets manifestering av sosiale og kulturelle prosesser i form av møter mellom menneskene og /eller institusjonaliserte strukturer (Lysgård, 2009:25). Relasjonell forståelse av stedsbegrepet innebærer at sted betraktes som åpne og dynamiske enheter hvor mennesker og steder betraktes som gjensidig konstruerende (Berg og Dale, 2009:57).

Berg og Dale (2009) forklarer stedsbegrepet ut i fra Agnew's tre dimensjoner. Sted som bakgrunnsramme «*location*», indikerer at et sted er noe som er gitt i seg selv og kjennetegnes av de personene og tingene som fyller stedet. Perspektivet har objektiv og materiell forståelse av stedet. Sted som opplevelser «*sense of place*», betrakter sted som opplevelser og har en subjektiv og eksistensiell forståelse. Det handler om aktørens personlige og subjektive stedstilknytning og stedsfølelse. Den tredje stedsdimensjonen er sted som kontekst «*locale*», som beskriver sted som en integrert del av sosial interaksjon, og har et intersubjektivt og kontekstuell utgangspunkt. Berg og Dale (2004:45) mener at de tre hovedretningene må sees om komplementære, som til sammen danner helheten av et sted. De poengterer at sted omfatter dimensjonene materialitet, praksis og opplevelse.

Globalisering og den kulturelle vendingen i samfunnsvitenskap og spesielt i geografien har bidratt til nyere teorier. Berg og Dale (2009) slår fast at Massey's argumenter har bidratt til at det i internasjonal stedsforskning nå er bred enighet om at steder bør forstås som åpne, dynamiske og gjensidige avhengige, samt at mennesker og steder er gjensidig konstituerende. Massey (1997) mener at steder er møtesteder i et nettverk, og peker på økonomiske, politiske og kulturelle samfunnsmessige relasjoner, bevegelser og kommunikasjoner i rommet. Handlingsrommet eller det sosiale rommet til stedet er mye større enn stedet i seg selv. Det sosiale rommet forklares med nettverk og arenaer der folks aktiviteter krysser hverandre i tid og rom. Hennes perspektiv tar utgangspunkt i sosial romlighet og i sosiale strukturer og institusjoner, og forklarer dynamikken mellom aktør og struktur.

4.3 Sosiokulturelle stedsanalyser

Stedsteoriene har to ytterpunkter for stedsanalyser, de tradisjonelle og fysisk orienterte stedsanalysene og de sosiokulturelle og konstruktivistiske stedsanalyser. De tradisjonelle stedsanalysene tar utgangspunkt i ideen om at et sted har en egenart og karakter, og at det finnes kun en sann stedsidentitet – et «genius loci». Sosiokulturelle og konstruktivistiske stedsanalyser tar utgangspunkt i det sosiale rom og steder forstås med utgangspunkt i aktører, sosial mening, sosiale funksjoner og relasjoner (Røe.fl,2012). Faglig utgangspunkt og i hvilken kontekst planlegging gjøres i, legges til grunn for valg av analyseform. Det avhenger blant annet av hvordan man definerer det geografiske rommet – stedet, og hvordan man ser på forholdet mellom mennesker og steder.

Sosiokulturelle analyser kartlegger ulike aktørers forståelse av stedet, samt aktørenes ulike interesser knyttet til stedet og stedsutvikling. NIBR(2007) benytter begrepene stedsbruk (praksis), stedsbilder (forestillinger og representasjoner) og stedsinteresser (maktrelasjoner) som viktige perspektiver i en slik analyse. Analysen vil kunne avdekke hvordan ulike aktører bruker og opplever stedet, hvilke interesser, motiver og intensjoner de har. Aktørenes interesser legger føringer for utviklingsretninger og prosesser. Med sosiokulturelle analyser kan en undersøke maktforhold i sosiale praksiser og relasjoner, samt hvordan aktører manipulerer, påvirker og produserer representasjoner av stedet og det fysiske rommet.

4.3.1 Stedsidentitet

Stedsidentitet handler om forholdet mellom identitet og sted. Det handler om to ting, for det første er menneskers identitet romlig forankret eller romlig relatert, og for det andre hvordan steders identitet er forankret i sosial praksis og stedsmyter eller sosiale representasjoner.

(Berg og Dale, 2004;50)

Trond Thuen (2003) slår fast at stedsidentitet kan beskrives og forstås ut fra et objektivt, intersubjektivt og subjektivt perspektiv. I et objektivt perspektiv, har stedet en identitet ved at det er en del av et landskap og er navngitt og definert som stedsangivelse på et kart.

Stedsidentitet fra intersubjektivt perspektiv, beskriver stedet som del av en helhet (landskapet) «vårt sted», med tilskrevet mening gjennom for eksempel felles hendelser, historie, fysiske

kjennetegn, og et felles referansepunkt for samfunnsmedlemmer. En subjektiv meningstilskrivelse bygger på ett sett av unike, selvopplevde hendelser som knytter tid og sted sammen i den individuelle erindringen.

Berg og Dale (2014) skriver at steders identiteter skapes og formes av mange elementer og prosesser, som er innvevd i hverandre. Steders identitet kan skapes, utfordres og endres gjennom både ovenfra- og nedenfra styrte prosesser. I mange tilfeller kan makt og politikk forme steders identitet med utgangspunkt i en ovenfra- og- ned situasjon, altså med utgangspunkt i rommets representasjoner i Lefebvres romlige triade. Berg og Dale (2014) viser til at det blitt mer og mer vanlig å se steder og identiteter bli manipulert gjennom politisk maktpill og diskurskamp.

4.3.2 Stedsmeninger

Stedsmeninger er aktørers oppfatning av stedet. Granås (2012) har gjennom sin forskning på stedsmeninger rettet søkelyset mot prosesser der stedets mening konstitueres og rekonstitueres. Hun har utforsket steder via både institusjonelle aktører og innbyggere. Hun understreker at spørsmålet ikke er hvem folk er eller hva stedet er, men hvordan innbyggere og institusjonelle aktører gjør stedet. Hun har med sin forskning vist at et hvert sted alltid vil være noe for noen og noe annet for andre, og det vil være gjenstand for forhandlinger, forbundet med ulike interesser, erfaring og forventninger. Gjennom stedsforståelser kan vi nærme oss ordnede meningssystemer, slik de formes, bæres og omformes av folk og institusjoner etter hvert som samfunnet utvikler seg. Steder dannes, reproduseres, og transformeres gjennom sosiale og kulturelle prosesser som involverer ulike aktører. Sted oppleves og beskrives av mennesker og inngår i menneskers og steders identitetsdannelse. I slike analyser ønsker man å identifisere kollektive og intersubjektive oppfatninger og handlinger, sosiale praksiser og meningsdannende prosesser som fører til interesse og meningsfelleskap, samt motsetninger. Disse kan være forbundet med hverdagslivet, økonomi, verdispørsmål eller profesjonsspesifikke faglige preferanser og diskurser.

4.3.3 Representasjoner og diskurser

Stedsrepresentasjoner er fortellinger som kan få stor betydning for meningsdanning og sosial praksis. Representasjoner er nært knyttet til det sosiale rom, og aktørenes stedsidentitet og praksis. (NIB, 2007).

Røe (2012) skriver at sted blir til gjennom menneskers erfaringer og ved at det sirkulerer fortellinger eller representasjoner, som samlet kan gi et bilde av eller bygger opp under en myte om stedet. Erfaringer, forståelser og bilder av stedet kan være subjektive, intersubjektive eller kollektive, og de skaper meningsfylte rom eller steder. Mennesker er ofte ikke bevisst at de forholder seg til slike representasjoner. Slike mentale bilder blir til representasjoner når de bekreftes og justeres i kommunikasjon med andre mennesker i det offentlighet rom. De skapte bildene har betydning for hvordan mennesker forholder seg til stedene.

Representasjoner kan bidra til inkludering og ekskludering, altså påvirke hvem som hører til stedet og hvem som er utenfor. Berg og Dale (2004) understreker at steders identiteter sitter i stedsmyter eller sosiale representasjoner. Tanker, forestillinger og ideer om hvordan steder er, representeres i ulike sammenhenger i form av tale og tekst, for eksempel saksfremlegg, markedsføringsmateriell, aviser, bøker og TV. Noen stedsrepresentasjoner har lokal forankring, mens andre kan produseres av utenforstående, for eksempel reiseguiden. Markedsføringsmateriell som slogans, brosjyremateriell og foto representerer ikke bare en stedsmening, men produserer også mening, som igjen påvirker innbyggernes og besøkendes erfaring og atferd.

Representasjoner som til stadighet blir reproduisert danner hegemoniske bilder eller myter om steder. Stedsmyter er forestillinger og oppfatninger om et sted og folkene som bor der. Mytene fremhever enkelte karakteristikk fremfor andre. Denne tilstanden av hegemoni oppstår når representasjoner blir stående forholdsvis uutfordret og fremstår som naturlige (Neumann, 2001). Disse hegemoniske bildene og oppfattelsene kan også sees på som

diskurser. I dette studiet er diskurser om utvikling en inngang til å forstå stedsmeninger og stedsidentitet og hvordan det påvirker utvikling og planlegging.

Neumann definerer diskurs som: «et system for frembringelse av et sett utsagn som, ved å innskrive seg i institusjoner og fremstå som er mer eller mindre normale, er virkelighetskonstituerende for sine bærere og har en viss regularitet i et sett sosiale relasjoner» (2001:18). En diskurs forstås som et virkelighetskonstituerende system, bestående av representasjoner og praksis, som også konstruerer handlingsvalgene til aktører.

Diskurser har å gjøre med tale, språk og tekst og meningsutveksling i form av samtale, diskusjon og liknende. Diskurs kan bestemme hvilke utsagn, som kan fremsettes, deres innbyrdesorden og sannhetsverdi. Diskurser er historiske og kulturelt produsert og er innlemmet i et nettverk av maktrelasjoner. På denne måten blir diskurser et sannhetsregime, som virker mellom viten og makt.

4.4 Planlegging

Denne delen handler om planlegging som styringsform og handlingsform for deltakende parter.

4.4.1 Samfunnsplanlegging

Farner (2009) skriver at samfunnsplanlegging er knyttet til formelle styringsverktøy som kan forplikte offentlige og private aktører til handling, samtidig som de også er prosesser for å håndtere interesse- og verdikonflikter mellom ulike aktører. Aarsæther peker på to typer kunnskap planaktør trenger for å planlegge, kunnskap om nåsituasjonen og kunnskap om dialog prosessen. (Aarsæther, 2012).

Friedman beskriver to planleggingsideologier om utgangspunkt for samfunnsplanlegging: Samfunnsplanlegging som samfunnsstyring og samfunnsplanlegging som sosial endring (Farner, 2008). Samfunnsplanlegging som samfunnsstyring om objektiv kunnskap og sosiale lovsammenhenger mellom årsak og virkning. Sammenhengen mellom kunnskap og handling

henger instrumentalt sammen, og den planleggende aktør anses å ha tilstrekkelig kontroll til å implementere sine avgjørelser.

I samfunnsplanlegging som sosial endring er kunnskap integrert del av handlingen. Læring skjer gjennom praksis, atferd kan endres, teorier valideres i praksis, kunnskap og handling knyttes kommunikativt sammen av deltakerne i dialog.

Denne modellen viser hvordan planleggingsideologiene utøves i ulike situasjoner, avhengig maktforhold antall deltakere og prosjektets tidsperspektiv.

	AVGRENSET PROSJEKT	KONTINUERLIG STYRING
SAMFUNNSSTYRING Få deltakere: Maktøverne Styring ovenfra og ned Instrumentell planlegging	POLICYANALYSE Store organisasjoner/samfunn Politikkanalyse: Målformulering, alternativsøkinger, konsekvensanalyse og evaluering av konsekvenser, vedtak Iverksetting som instrumentell handling Beslutningsorientert	SOSIAL REFORM Statens rolle er sentral Representativt demokrati styrer, søker rimelige løsninger Instrumentelle avveininger er avgrensede og settes i en politisk sammenheng Forandring gjennom små skritt Prosessorientert
SAMFUNNSENDRING Mange deltakere: Maktfordeling Forandring nedenfra og opp Kommunikativ planlegging	SOSIAL LÆRING Teori og praksis veier tungt Forståelse, endringsprosess, forhandling og konfliktløsning Læring gjennom praksis, forsøk og evaluering Avgrenset saksfelt Prosjekt- og læringsorientert	SOSIAL MOBILISERING Direkte kollektive aksjoner nedenfra Omdanning ved motpolitikk, selvhjelpsstrategi og proaktiv mobilisering Helhetlig, gjennomgripende Prosess- og læringsorientert

Figur 8: Modell etter Friedmann² (Farner, 2008:36)

Modellen viser ulike planleggingskategorier. Policyanalyse og sosial reform er instrumentell planlegging. Sosial læring og sosial mobilisering er kommunikative planleggingsformer.

4.4.2 Planlegging som målstyring

Planlegging kjennetegnes som målrettet, fremtidsorientert og kunnskapsbasert handling. Aarsæther (2012;28) beskriver planlegging som en målstyrt handling, som er forankret i Webers formålsrasjonalitet og mål – middel tenking. Det betyr at planlegging dreier seg om en prosess hvor planlegger definerer et problem og i dialog med involverte parter formulerer et mål for ønsket tilstand i fremtiden.

² Friedmann, referert i Amdam og Veggeland(1998:42), noe forenklet (Farner, 2009:36)

Denne figuren viser fire forenklete modeller for prosesser med ulik tilnærming og ulike prosesser.

		Mål:	
		Klare/omforent	Uklare/Omstridt
Virkemidler:	Kjent og tilgjengelig	Programm ering Analytiker/ Utredet	Forhandling Mekler Fasilitator
	Ukjent eller utilgjengelig	Eksperimente ring Pragmatiker Problemløser	Kaos Mobilisator Karismatisk leder

Figur 9: Fire situasjoner som krever ulik tilnæringsmåte (Farner, 2011;67).

Den tradisjonelle og instrumentelle planleggingsmodellen forutsetter en situasjon hvor mål og midler er avklart (Farner, 2008). De andre situasjonene i denne tabellen, i krever kommunikative tilnæringsmåter. Kommunikativ planlegging er et samlebegrep som brukes om planlegging og utviklingsarbeid der prosess, dialog og interaktiv kommunikasjon er inngår i prosessen, og hvor mål og virkemidler ikke er avklart, dvs. forhandling, eksperimentering og kaos. Farner skriver videre at et klart fellestrekk ved alle former for kommunikativ planlegging er at det dreier seg om planlegging basert på partsdeltakelse og at det forutsettes ansikt-til-ansikt-dialog mellom berørte og interesserte. Kommunikativ planlegging er bygget på Habermas herredømmefri og tvangsfri diskurs som den ideelle samtaleformen for å fremme kommunikativ handling, det betyr at t argumentenes tyngde avgjør konsensus.

Planleggingsteoretikere vektlegger forskjellige sider av kommunikative aspekter i planleggingen, som kan identifiseres med tilnæringsmåte til mål og virkemidler i figur 9 - Amdam (2012) identifiserer tre retninger/ tilnærminger i kommunikativ planleggingsteori: 1) Kollaborativ planlegging/ samarbeidende planlegging legger vekt på planleggingens institusjonelle design for å få til samarbeid, med vekt på kontekst, legitimitet, konsensus - og kapasitetsoppbygging. Denne typen handling kan brukes når mål er avklart men virkemidler

er ukjent. 2) Deliberativ/forhandling planlegging vektlegger rollen til planleggere som moderatorer, forhandlere og meklere og dialogen/kommunikasjon mellom ulike aktører i prosessen. Denne typen planlegging kan gjøres når mål er uklart og virkemidler klart. 3) Den tredje retningen omhandler planleggingens mørke side. Denne retningen handler om at planlegging er sårbar for maktulikevekt, manipulering, kontroll, forvirring og ekskludering. I denne situasjonen er hverken mål eller virkemidler avklart.

4.4.3 Makt i planlegging

Roar Amdam (2011) skriver at makt er et sentralt element i all politikk og planlegging, enten de bygger på instrumentell eller kommunikativ logikk. De som har makt, har mulighet til å definere hva som skal legges til grunn for virkelighetsoppfatning, samt aktuelle problem og problemløsninger. De to store teoretikerne Jürgen Habermas og Michael Foucault har lagt grunnlaget for flere av de store debattene rundt dagens planleggingsteori. Habermas fokuserer på kommunikasjon, dialog og konsensus, mens Foucault er opptatt av makt og diskurs (Amdam 2011). Amdam mener Foucaults analyser har bidratt til å forstå og forklare makt i politikk og planlegging.

Kritikere av den kommunikative planleggingsteorien fokuserer blant annet på maktstrukturer og organisasjonsføringer, og hvordan makt fungerer i etablerte maktstrukturer og organisasjoner (Pløger, 2012). Kritikerne peker også på at den kommunikative modellen er normativ, og at den har et for sterkt fokus på konsensus. De fleste aktører vil opptre strategisk og taktisk for å oppnå fordeler, og det vil være vanskelig å oppnå konsensus i slike situasjoner. I kritisk planteori, inspirert av Chantal Mouffe, brukes begrepet agonisme, som oversettes med «en kamp mellom vennlige fiender» (ibid: 298). I denne teorien hevdes det at planlegging foregår i et agonistisk rom, hvor deltakerne konkurrerer om anerkjennelse, forrang og å vinne fram. Det hevdes at planleggingsprosessen kunne vært et møte mellom motstandere og det fordrer kapasitet og vilje til å arbeide med forskjellighet, dvs. konflikter aksepteres som en konsekvens av menneskers aktive meningsdannelse, kritiske analyse og refleksjon (ibid:296).

4.4.4 Planlegging – et møte mellom fag og politikk

Overordnet planlegging er først og fremst en politisk viljedannende prosess, mens planlegging på detaljnivå gir instruksjoner om gjennomføring (Farner, 2008).

Kommuneplanlegging handler om forholdet mellom hverdagsliv og politikk, og handler om å om skape framtid for familier, bedrifter, organisasjoner, bydeler, kommuner og regionen (Aarsæther, 2012:33). Kommuneplanlegging er et politisk styrings- og utviklingsverktøy, i praksis en handling mellom fag og politikk.

Terje Kleven (2007) har skrevet en kritisk refleksjon over politikk og planlegging. Han hevder at planlegging og politikk bygger på ulike begrunnelser: Der planleggingen søker det optimale, søker politikken det mulige. Planlegging og politikk har hver sin logikk både når det gjelder problemdefinisjon, i oppfatningen av mål og virkemidler og i synet på hva som kjennetegner gode løsninger. Kleven skisserer forskjellen slik; den rasjonelle ideal tenkningen har et helhetsperspektiv på problemer og har et komplekst bilde av omgivelser og organisasjon. Den politiske virkeligheten har et fragmentert bilde av problemer, med et enkelt og saksorientert bilde av omgivelser og organisasjon. Planlegging ser på mål og middel i et hierarkisk system, med definerte mål og midler, mens i politikken er mål og midler uklare og sammenvevde. Virkemidler kan ofte være like viktige som mål i politikken. Kleven skriver at det oppstår et prinsipielt skille mellom planlegging som metode og beslutning som politisk handling fordi politiske beslutninger ofte må støtte seg til flere og konkurrerende begrunnelser enn det å finne den løsningen som maksimerer samfunnsmessig nytte. Partene vil som oftest være mer opptatt av å finne akseptable løsninger enn å bli enige om målet. Kriteriet for hva som er en god løsning vil være at den er akseptabel, at den er gjennomførbar og at den kan forsvares i offentligheten, dvs. at den har legitimitet. En forhandlingsløsning er ikke nødvendigvis den som er best i forhold til et klart definert mål. Det kan være et motsetningsforhold mellom arealplanlegging som styringsverktøy og behovet for politisk fleksibilitet.

Et annet spenningsfelt som blant annet Falleth og Saglie (2012:93) nevner i denne sammenheng er at planlegging skal ta utgangspunkt i lokale forhold, samtidig som den skal bidra til å gjennomføre statlige og regionale politiske målsetninger. Dialogen mellom

kommuner og stat, mellom offentlig og privat sektor, danner størrelsen på det kommunale handlingsrommet. Dette handlingsrommet begrenses gjennom arealplanleggingens målsystem, i form av mål og forventninger, gjennom sanksjonssystemer ved bruk av innsigelser til planer og klager på enkeltvedtak.

4.5 Oppsummering

I dette kapitlet har jeg gjort rede for det teoretisk grunnlaget for oppgaven. Jeg har valgt en tverrfaglig tilnærming til oppgaven, og hensikten er å undersøke hvordan geografisk stedsforståelse kan gi et bredere kunnskapsgrunnlag for kommuneplanlegging og politiske beslutninger, samt gi grunnlag for å forstå utviklingsprosesser i lokalmiljøet. Kristiansen (2007;182) skriver at en integrasjon av geografi og planleggingsstudier gir en dialektisk vekselvirkning mellom sted og prosess som former både planleggingen og stedet. Han understreker at som forsker bør man ikke studere bare de kommunikative aspektene ved planleggingsprosessen, men også romlige – temporale strukturer og identiteter som kan danne grunnlag for kulturkamper på stedet. Ut ifra en stedsforståelse om at steder er relasjonelle med en åpenbar maktkamp mellom ulike grupper og samtidig en arena for sosial integrasjon, er meninger og meningsdannende prosesser høyst aktuell i forhold til kommuneplanlegging.

5 Metode

I det følgende vil jeg gjøre rede for metode, datainnsamling, analyse av data og grunnlaget for analyse og tolkning av data. I stedsforskning brukes både kvantitative og kvalitative forskningsmetoder. Forskningsmetode forstås i denne sammenheng som teknikker som brukes for å samle og analysere data. Hvilke metoder som velges, vil være avgjørende for hva slags kunnskap som produseres om stedet, og denne kunnskapen er igjen med på å konstruere stedet, hvordan det oppleves og fortolkes (Førde m. fl., 2012:10).

Jeg skal gjøre en analyse av diskurser om utvikling i Kvænanen. Diskursanalyse har sin forankring i et sosialkonstruktivistisk vitenskapssyn, og forutsetter at tilgang til virkeligheten alltid går gjennom språket. «Ved hjelp av språket skaper vi representasjoner av virkeligheten, som aldri bare avspeiler den allerede eksisterende virkelighet, men som også bidrar til å skape den» (Jørgensen og Phillips 1999:17). Utgangspunktet for diskursanalyser er det sosiale rom, og hensikten er blant annet å studere mening, der mening oppstår, hvorfor meninger oppstår, hvordan de opprettholdes og hvordan meninger utfordres. Diskursanalytikeren er opptatt av hvordan og hvorfor ting fremstår som de gjør (Neumann, 1999:14). Neumann skriver at det er de epistemologiske spørsmål – hvordan vi kan ha kunnskap om verden-som står i sentrum for analysen, mens det ontologiske trenges i bakgrunnen.

I den diskursanalytiske litteraturen skilles det lite mellom teori og metode. Forskningen handler om undersøkelse og analyse av et sosialt rom som forskeren selv er del av. Det handler om analytiske premisser som er avgjørende for hvordan en ser og tolker virkeligheten. Neumann (2001:15) peker på at vi må akseptere den usikkerhet som ligger i å problematisere skillet mellom virkelighet forstått som fysisk gitt virkelighet og virkelighet forstått som sosial representasjon. Diskursanalyse belyser de forutsetninger og betingelser som alltid vil være en del av politiske praksiser. Neumann understreker at dersom vi kjenner disse forutsetningene og betingelsene, får vi en dypere forståelse for politiske handlinger. Diskursanalytikeren er opptatt av hvordan og hvorfor meninger fremstår som de gjør, dette perspektivet kan gi nyttige innspill til samfunnsplanleggeren. Samfunnsplanlegging er en handling i skjæringspunktet mellom fag og politikk.

Dette studiet handler om mitt eget lokalsamfunn, min egen organisasjon og det fagfeltet jeg jobber med til daglig. I tillegg til jobben, har jeg mange andre sosiale statuser i lokalsamfunnet i Kvænangen. Jeg er forelder til skolebarn, jeg er tilflytter, jeg er arrangør av verddeturneringen³, jeg er datter til en reineier som har sommerbeiter i kommunen, jeg er jordbærbonde og bor sammen med en fisker. Jeg føler at jeg kjenner lokalsamfunnet fra flere ståsted, og har vært en del av lokale stemninger og samfunnsdebatter. Aase og Fossåskaret (2007) understreker at forskere som studerer egen kultur på steds- og organisasjonsnivå, er fortrolig med lokale koder og kategorier, og får lettere tilgang til disse. Neumann (2001) understreker at kulturell kompetanse en nødvendig betingelser for å utføre en god diskursanalyse.

5.1 Diskursanalyse

Diskursanalyse er en samlebetegnelse for forskjellige språklig orienterte analysetilnæringer. Analysene dreier seg om analyse av ytringer, utsagn og tekster. Diskursanalyser bidrar til å øke bevisstheten om hvordan diskurser former virkelighetsoppfatninger. Chuickshank og Lysgård(2012:79) referer til Røe og skriver at «det å analysere diskurser betyr å studere mønstre i skriftlige og muntlige utsagn og handlinger. En er opptatt av å avdekke regler for hva som på et gitt tidspunkt betraktes som gyldig kunnskap, det vil si utsagn som oppfattes som meningsfulle og akseptable innenfor en sosial setting». Diskursanalyse er ikke identisk med ren språkanalyse, men er opptatt av hvordan språk og utsagn er knyttet til praksis og makt. Diskursanalyse kan avdekke forhold som vil påvirke aktørenes handling . I diskursanalyser er teksten empiri, og analysen er avhengig av tilnærming.

Utgangspunktet for analysen er valg av tekster- monumenter- som har knute og forankringspunkter for diskursen. Neumann (2001) deler arbeidet i tre skritt: avgrensning av diskurser, identifisering av diskursen representasjoner, og identifikasjon av diskursens

³ Fotballturnering for voksne som arrangeres av verddelaget AS, www.verddeturneringen.no

lagdeling. Analysen skal belyse sammenhengen mellom språk og virkelighet. Hensikten er å undersøke hvordan diskurser skapes, hvordan de vedlikeholdes og forandres av konkrete sosiale praksiser, og hvordan diskursene begrenser og påvirker aktørenes og institusjonenes handlingsmuligheter. I undersøkelser gjelder det ikke i første omgang om å sortere hvilke utsagn som er riktige, men med utgangspunkt i den skrevne og talte tekst, skal man undersøke hvilke mønstre det er i utsagnene, og hvilke sosiale konsekvenser forskjellige diskursive fremstillinger av virkeligheten gir.

Johannessen m fl (2010:222) peker på at diskursanalyse er blitt kritisert for relativisme. Et forsvar for diskursanalyse er at den viser oss at ting kunne vært annerledes, og at den har et kritisk siktemål. Et sentralt poeng er ikke å finne fram sanne eller usanne fortellinger, snarere tvert imot så er en opptatt av å få frem ulike røster og versjoner for å beskrive et sted og oppfatninger av stedet konstrueres gjennom sosiale prosesser på ulike måter, og hvordan disse fremmes eller holdes nede gjennom maktrelasjoner (Røe 2010:310). Poenget er å sette søkelyset på meningsdannende prosesser, beskrive meningsfelleskap og motsetninger, og på den måten avdekke hvordan disse får betydning for planprosesser og konkrete valg og beslutninger i planprosesser.

5.2 Datainnsamling

Datagrunnlaget er basert på dokumentanalyse, deltakende observasjon og intervju.

5.2.1 Dokumentanalyse

Offentlige dokumenter er viktige kilder som gir informasjon om utvikling i Kvæningen. Prosessene i arealplanprosessene for Kystsoneplanen (2015) og Kommuneplanens arealdel (2015) har vært utgangspunktet og betraktes som analysens monumenter. Planstrategi, planprogram, innspill til arealplanen, notater fra planprosessen, forslag til plan og høringsuttalelser, samt saksfremlegg til politisk behandling og beslutninger i politiske organer har vært interessante dokumenter i disse prosessene. Arealplanprosessene er gjennomført i

perioden 2012 – 2015. Artikler i aviser, samt innlegg og meningsutvekslinger i sosiale medier er også viktige kilder i analysen.

I tiden før arealplanprosessene ble igangsatt, er det gjennomført en del lokale og regionale utviklingsprosjekter. Disse prosjektene gir et innblikk i lokale og regionale utviklingsprosesser, og jeg har brukt skriftlige dokumenter i disse prosessene som viktige kilder. I perioden 2007-2015 er det gjennomført en del prosjekter og prosesser i kommunen, med bolyst og næringsutvikling som satsingsområde.

- Flomlys- prosjekt, interkommunalt prosjekt for Karlsøy, Nordreisa og Kvæningen gjennomført i 2008-2009.
- Verddevuotta- prosjektet, kommunalt prosjekt, gjennomført i 2010.
- Pilotprosjekt Indre – Kvæningen, kommunalt prosjekt, gjennomført i 2011
- Etablering av næringshage, kommunalt prosjekt, gjennomført i 2012-2013,
- Omdømmeprojektet, regionalt prosjekt, forprosjekt i 2010-2011 og hovedprosjekt gjennomført i 2012-2015
- Småkommuneprogrammet, nasjonalt prosjekt i utvalgte kommuner, oppstartet i 2013 og avsluttes i 2017.

Fra disse prosessene har jeg brukt prosjektsøknader, prosjektplaner, prosjektrapporter samt prosjektnotater som kilder. I analysen refereres det til prosjektene med enten prosjektnavn eller med referanse til rapporter. Jeg har samlet en del data fra både kommunale og regionale planer, årsplaner og årsrapporter.

Et førende perspektiv for utvikling er forskning og utviklingsarbeid. Utredninger og analyser generelt om utvikling i småkommuner og utkantstrøk, samt utvikling i regionen og Kvæningen, har vært interessante og viktige kilder. Bygdeboka i Kvæningen er en viktig historisk dokumentasjon av samfunnsutviklingen i Kvæningen. I tillegg har jeg brukt årbøker av tidligere årgang som kilde.

Et annet viktig utviklingsperspektiv er nasjonalpolitiske føringer. I denne sammenheng er stortingsmeldinger, rapporter fra eksterne utvalg, faglige veiledninger og politiske erklæringer interessante kilder.

5.2.2 Deltagende observasjon

Deltagende observasjon er å samle inn egen kvalitativ data, der dataene bygger på forskerens sanseinntrykk av handlinger og samhandlinger i konkrete situasjoner (Johannesen m.fl. 2011). Aase og Fossåskaret (2007) fremhever at deltakende observasjon er å komme bak fasaden og observere livet slik det arter seg for informantene.

Jeg har vært involvert noen i de nevnte utviklingsprosjektene i pkt.5.2.1, enten som prosjektleder i kommunale prosjekter eller som kommunens representant i regionale prosjekter. I forhold til disse prosjektene har jeg tilgang til prosjektnotater og samt nyttige erfaringer fra deltakelsen i prosjektene. Ved bruk av egne notater og observasjoner fra tidligere prosjekter, er det prosessene og meningsutvekslingene som er interessante. Materialet er brukt i tidligere utviklingsarbeid og er en del av dokumentasjon på de prosjektene. Dokumentene fra disse prosjektene brukes på samme måte som andre historiske dokumenter. Aase og Fossåskaret (2007:98) skriver at forskere som studerer eget sted, ikke kan unngå å være egen informant. De vil bære med seg posisjonelle observasjoner og erfaringer fra statuser som ikke har samme krav til systematikk og etterprøving som det ellers knytter seg til forskerstatus.

Jeg hatt uformelle samtaler om temaet og oppgaven min med kolleger på kommunehuset, og ellers med folk i kommunen som har vært interessert i dette arbeidet. Disse samtalene har gitt meg et bakteppe og et nyttig bidrag til analysearbeidet. Repvåg (2004) nevner kjennskap til hverdagen, både når det gjelder språk, tradisjoner, historikk, hendelser og uformelle kanaler, som en fordel i forskningen.

5.2.3 Intervjuer

I intervjuer bygger dataene på det som informanten sier i samtaler med forskeren. Ifølge Johannessen m. fl. (2010) er intervjuer og observasjoner måter å samle egne kvalitative data på. Diskursteoretisk intervju har ikke til hensikt å lete etter sannhet om fenomener, kausale sammenhenger, eller hvordan ting egentlig er (Cruickhank og Lysgård, 2013). Det er heller

ikke aktørenes referanserammer, intensjoner eller samspillet mellom aktørene som er målet for datainnsamlingen.

Jeg har gjennomført 6 intervjuer i august og september 2015. Intervjuene ble gjennomført som samtaler om vekst og utvikling i Kvæningen. Intervjuene ble gjort med utgangspunkt i en overordnet intervjuguide, vedlegg 1. Jeg har brukt geografisk tilhørighet, utviklingsaktør og politisk engasjement som utvalgsriterier. Disse utvalgsriteriene ble brukt for å nå hele kommunen, da det kan tenkes at utvikling blir oppfattet forskjellig i de ulike delene av kommunen. Samtidig er det interessant å få innblikk i hvilke forståelser av utvikling og vekst de ulike aktører har og hvordan de snakker om sine egne roller som utviklingsaktører. Informantene er anonymisert og personopplysninger behandles konfidensielt. Av hensyn til informantene velger jeg å ikke opplyse om informantenes geografiske tilknytning. Forholdene i kommunen er så små, at en slik opplysning sammen med alder og kjønn kan bidra til at informantene kan identifiseres. I analysen bruker jeg anonyme og generelle kategorier for å ikke tilkjenne informantene. Poenget er ikke å vite hvem som mener hva, men å få frem ulike meninger.

Informanter	Tilknytning
Mann, 58 år	Offentlig sektor Kommunepolitiker
Mann, 47 år	Offentlig sektor
Mann, 35 år	Privat næringsdrivende, kommunepolitiker
Kvinne, 47 år	Offentlig sektor, kommunepolitiker
Kvinne, 45 år	Frivillig sektor
Kvinne, 63 år	Privat næringsdrivende

Tabell 1. Oversikt over informanter

Informantene fikk utdelt informasjonsskriv, vedlegg 2, som klargjør hensikten med intervjuet. I analysen blir informantene omtalt, sitert og referert til, og merket med alder og kjønn.

Jeg opplevde at intervjuene forløp som samtale mellom informanten og meg. Informantene snakket ikke bare med studenten, også med næringskonsulenten, kollegaen og naboen. Jeg har inntrykk av at dette ikke hadde negativ betydning for samtalen. Disse intervjuene er et supplement for å få frem kompleksiteten og nyanser av meninger og meningsstrukturer i det sosiale rommet.

5.3 Ethiske refleksjoner

I forskning stilles det krav til validitet (gyldighet) og reliabilitet (pålitelighet). Validitet i kvalitative studier dreier seg om i hvilken grad forskerens fremgangsmåter og funn på en riktig måte reflekterer formålet med studien og representerer virkeligheten (Johannesen m. fl., 2010:230). Analysene og tolkningene i studiet er basert på gjennomførte plan- og utviklingsprosesser i kommunen. Prosessene har foregått over en lengre tidsperiode, og sammen med historiske kilder, belyses utvikling i kommunen over tid. Dette studiet er en studentoppgave, med faglig oppfølging og veiledning fra fagmiljøet ved universitetet.

Reliabilitet knytter seg til undersøkelsens data og hvor pålitelig datagrunnlaget er. I kvalitative undersøkelser er det vanskelig å etterprøve innsamlet data, da det benyttes ikke strukturerte datainnsamlingsteknikker, observasjoner er verdiladet og kontekstuavhengige og forskerens erfaringsbakgrunn og tolkning er et viktig instrument (Johannesen m.fl., 2010:229). Forskeren kan styrke påliteligheten ved å beskrive konteksten, og gi en åpen og detaljert framstilling av framgangsmåten for hele prosessen. I denne oppgaven har jeg redegjort for hvorfor og hvordan data er innhentet. Det er benyttet et bredt utvalg av kilder, med bruk av sitering og referering til kilder.

I forskningen er det etiske normer om sannhetssøken og uavhengighet, som gjelder av alle forskningsprosjekt. Siden jeg selv har vært deltaker i flere av utviklingsprosessene jeg har brukt som grunnlag i dette studiet, er det forståelig at det stilles spørsmål om refleksivitet. Det kan stilles spørsmål om jeg er for tett innpå begivenhetene, om forskningen blir preget av mine subjektive meninger, og om jeg har forutinntatte svar på forskningsspørsmålene. Det har ikke vært min hensikt å vurdere hva som er riktig eller gal utvikling i kommunen, men

avdekke ulike meninger og meningsmønstre om utvikling i kommunen. Jeg mener at min deltakelse i samfunnet og i prosessene, har vært en fordel for dette studiet. Jeg har blant annet hatt tilgang til informasjon, som er vanskelig for «eksterne» forskere å hente inn. Bruk av faglige teorier og begrep bidrar til distanse i både datainnsamlingen og i analysen.

Aase og Fossåskaret (2007:194) konkluderer med at en viktig rettesnor for forskningsarbeid er at forskeren innfrir de etiske kravene som vi stiller til forskning, bare hun/han arbeider i samsvar med normer som gjelder for allmenne relasjoner mellom mennesker. Det har vært retningsgivende for mitt arbeid.

6 Stedsmeninger, stedsidentitet og stedsbruk i Kvæningen

Stedsmeninger, stedsidentitet og stedsbruk påvirker sosiale praksiser og reproduksjon av et sted, og disse vil påvirke utvikling og planlegging.

6.1 Utviklingsdiskurser i Kvæningen

I det følgende vil jeg analysere utviklingsdiskurser i Kvæningen. Analysen gjøres på bakgrunn av innsamlet data, og vil svare på de to første forskningsspørsmålene.

- 1. Hvilke meninger, interesser og praksiser legger føringer for samfunnsutvikling i Kvæningen? Her vil jeg avdekke dominerende diskurser om utvikling i Kvæningen.*
- 2. Hvordan gjøres disse diskursene gjeldende i kommuneplaner som kystsoneplan og kommuneplanens arealdel?*

Representasjoner og utsagn om utvikling er utgangspunkt for analysen. Det gjelder utsagn og representasjoner om fraflytting, sentralisering, verdiskapning, reindrift og kulturmøter. Analysen er bygd opp tematisk, det betyr at jeg med utgangspunkt i nevnte temaene, drøfter meninger og meningsmønstre. I forhold hvert enkelt tema belyses hvordan diskurser sirkulerer og virker i det sosiale rommet, og hvordan de er med på konstruere forståelsen av virkeligheten. Jeg har i denne analysen ikke sett på sammenhengene mellom temaene.

6.1.1 Framtidsutsikter i Kvæningen– avvikling eller vekst?

Kommuner i Norge blir ofte kategorisert i forhold til faktorer som folketall, nærings sammensetning, økonomisk stilling, geografisk plassering og KOSTRA -tall⁴. KOSTRA-tall baseres på kommunenes rapportering om tjenester og regnskap, og brukes som styringsinformasjon om den kommunale virksomheten. Kvæningen kommune blir i mange sammenhenger omtalt som en fraflyttingstruet utkantkommune i Nord- Norge. I offentlige

⁴ KOSTRA står for Kommune-Stat-Rapportering og gir statistikk om ressursinnsatsen, prioriteringer og måloppnåelse i kommuner, bydeler og fylkeskommuner (SSB)

dokumenter, som stortingsmeldinger, sentrale og regionale planer, brukes statistikk og prognoser om befolkningstall, nettoinnflytting, sysselsetting, og bedriftsetableringer som indikatorer for demografiske, næringsmessige og sosioøkonomiske utviklings- og strukturtrekk.

Fylkesmannen i Troms bygger kunnskapsgrunnlaget på slike indikatorer i sin fremstilling av kommunebilder av kommuner i fylket. Bildet som tegnes av Kvæningen kommune er ikke særlig positivt, med nedgang i folketallet og arbeidsplasser som forsvinner (Fylkesmannen, 2014). Det offentlige bildet av Kvæningssamfunnet preges av negativitet- det er nedgang i folketallet, stadig færre unge innbygger og flere eldre innbyggere, negativt fødselstall, generell nedgang i sysselsettingen i privat sektor, færre arbeidsplasser og stor nedgang i primærnæringene landbruk og fiske, og reduksjon i de kommunale inntektene. Fylkesmannen beskriver befolkningsutviklingen og balanse mellom kommunale inntekter og utgifter som de største samfunnsmessige utfordringene i kommunen. Dette bildet blir brukt som kunnskapsgrunnlag i kommunesammenslåingsdebatten og prosessen. PWC har på vegne av Alta kommune, Kautokeino kommune, Loppa kommune og Kvæningen kommune gjort en utredning om sammenslåing mellom de kommunene. Rapporten (Bredrup m.fl,2015) konkluderer med at det er flere fordeler enn ulemper med sammenslåing av Alta, Kvæningen og Loppa, og anbefaler at disse kommunene slår seg sammen. Dette er det eneste alternativet som gjør at kommunene vil opprettholde inntektene på et akseptabelt nivå. Reaksjonene i lokalsamfunnet er at dette alternativet vil utslette Kvæningen (NRK, 11.12.15). Ordfører kommenterer til avisa at kommunen har best av å stå alene i fremtiden. Alle informanter i dette studiet mener at Kvæningen kommune ikke bør slå seg sammen med andre kommuner.

Den negative utviklingstrenden i Kvæningen understrekes i ny forskningsrapport om omstillingsbehov i kommunene. Vareide og Nygaard (2015) skriver i rapporten om «Omstillingsbehov i kommunene i Troms» at Kvæningen er en av de kommunene i Troms fylke og av alle kommuner i Norge, som høyest indeks for omstillingsbehov. Kvæningen er av de kommunene, som har samlet høyest næringsmessig og demografisk omstillingsbehov..

Fortellingen om Kvæningen som kommunen med stadig færre og eldre innbyggere blir representert av eksterne aktører, ofte av forskere og offentlig myndigheter som bruker

statistiske indikatorer og forholdstall til kategorisering og sammenligning av kommuner. Forskere og offentlige myndigheter er i den posisjon at de har makt til å definere kommunens stilling, og fortellingen får status som det dominerende bildet. Denne fortellingen blir stadig gjenfortalt i media, og blir dermed hegemonisk. En politiker forteller at han har inntrykk av at folk utenfor kommunen tror at kommunen er preget av fraflytting og forgubbing, og at kommunen er i ferd med å forsvinne. Fraflytting og forgubbing er det han oftest blir møtt med i møte med politikere fra andre kommuner.

«Utsagn som – hva skal vi gjøre her, det skjer jo ingenting og vi er snart bare tusen mennesker, provoserer meg. Det bygger ned samfunnet. Vi som bor her, vil være her, og vi skal vise forståegpårerne at vi greier det. Vi er en liten kommune som ikke fremsnakkes av andre, og vi må jobbe knallhardt for at kommunen skal oppfattes positivt» (Mann, 59 år).

Dette utsagnet kan tyde på at det hegemoniske bildet som er laget av eksterne aktører og ekspertisen, ikke stemmer overens med det bildet lokale aktører selv har om utviklingen i samfunnet. I denne sammenheng er det interessant å undersøke hvordan aktører i lokalsamfunnet, innbyggere, institusjoner, politikere og administrasjonen, definerer og beskriver utviklingstendensene, og hvilke utfordringer de vektlegger.

Allerede på begynnelsen av 90-tallet var befolkningsnedgang et aktuelt tema etter en periode med befolkningsvekst. I kommuneplanens tekstdel (1992), beskrives negativ folketallsutvikling på denne måten: «det er likevel klart at vi er i en sirkel der vi i en periode har et fødseloverskudd. Etter hvert som barnegruppen vokser opp, vil det være en periode der det fødes få barn, deler av ungdomskullet flytter for å få utdanning og arbeid, mens andre blir igjen til produktiv alder». Befolkningsutviklingen forklares som en syklus med perioder med fødseloverskudd og perioder med fødselsunderskudd, altså en midlertidig tendens som sannsynligvis vil snu.

I kommunens utviklingsprosjekter konstateres negativ befolkningsutvikling. I disse prosessene blir sesongbeboere i kommunen synliggjort og beskrevet som et tilskudd til befolkningstallet, og som en ressurs i det lokale samfunnet. Det poengteres at sesongbeboerne

er del av innbyggernes sosiale nettverk, at de benytter seg av det lokale vare- og tjenestetilbudet under oppholdet i kommunen, og er en del av kundegrunnlaget til det lokale næringslivet. I prosjektrapporten for etablering av næringshage (Bæhr, 2012) påpekes «I Kvænangen er det en stor andel sesongbeboere som bor deler av året i Kvænangen. Det gjelder både reindriftsutøver og hyttebeboere. Disse blir ikke registrert i de ordinære statistikkene for befolkningsutviklingen». Denne vinklingen kan tyde på et ønske om å synliggjøre sesongbeboernes tilstedeværelse og deltakelse i lokalsamfunnet, og at stedet betraktes som kontekst for dagligdagse handlinger og praksis. Med dette utgangspunktet understrekes stedets nettverksbaserte og sosiale relasjoner som strekker seg utover det lokale. Informantene forteller at hyttefolket er et positivt bidrag i det sosiale miljøet.

Planstrategi (2012) og planbeskrivelse for kommeplanens arealdel (2015) beskriver negativ befolkningsutvikling og sysselsettingsnedgang i privat sektor som indikatorer på negativ utvikling i kommunen. Kunnskapsgrunnlaget i arealplanen er bygget på analyse av nåsituasjonen med utgangspunkt i prognoser og indikatorer for demografiske, næringsmessige og sosioøkonomiske utviklings- og strukturtrekk. Planutvalget valgte imidlertid å omskrive beskrivelser av de negative utviklingstendenser i befolkningstallet og tone ned avsnittet om negativ utvikling i innbyggertallet. De største samfunnsmessige utfordringer ble definert som de veivalg som vil være avgjørende for at man greier å videreutvikle seg til å bli en bærekraftig og selvstendig kommune inn i fremtiden (vedtak i formannskapet- 01.07.2015).

Nord Troms Regionråd har sammen med Kvænangen kommune og de andre Nord –Troms kommunene, jobbet med å skape Nord-Tromsidentitet og Nord-Tromsbegeistring gjennom det regionale Omdømmeprojektet (Karlsen, 2014). Fokuset i dette prosjektet har vært bolyst og lokal verdiskapning i regionen med utgangspunkt i lokale stedskvaliteter, storslått natur, kulturhistorie, tradisjoner og tre stammers møte. Prosjektleder skriver i rapporten at «Vi har hatt fokus på hva Nord- Troms bør være kjent for, og hvilke fortrinn vi har som kan brukes for at vi skal tiltrekke oss flere innbyggere og besøkende». På et dialogseminar for ungdom (Karlsen 2014), ble det poengtert at i Kvænangen har vi alle muligheter, og vi kan få til alt bare vi vil det. Kvænangen blir beskrevet som et «sentralt» sted: «Kjør til Alta, ta et fly, eller til Sørkjosen, ta et fly- og vi er i Oslo innen kort tid!» (Karlsen, 2014:17).

Prosessene i de lokale og regionale utviklingsprosjekt viser at nedgang i folketallet konstateres, men tyder på at lokale aktører hverken vil erkjenne eller i mange tilfeller ikke kjenner seg igjen i det nedgangsfokuserte bildet som tegnes av kommunen. Gjennomgangstonen er «*ja, vi kunne gjerne vært flere, men vi har det godt i Kvæningen, og vi trenger ikke mer*» (Dame, 45 år). Flere av informantene peker på at det finnes pessimistiske røster i lokalsamfunnet og på kommunehuset, og at nye ideer ofte blir møtt med «det går ikke, dette har vi prøvd før og det gikk ikke» (Dame 48 år). Utviklingsprosjektene konkluderer med at fokus og satsing på næring, entreprenørskap og kreative ideer, er nødvendig for å skape vekst og utvikling i kommunen. En informant skildrer vilkår for utvikling i Kvæningen på denne måten: «Det er ikke slik at det forekommer folkevandringer til oss, ting vil ta tid. Det kommer også litt an på hvem som ser muligheter her. Skal vi få til utvikling, er vi avhengig av de som har ideene. Kommunen må være tilrettelegger og være positiv til nye ideer». (Mann, 58 år).

Lokale aktører er klar over befolkningsutviklingen, og det ligger som et bakteppe i bakgrunnen. En informant sier at befolkningstallet og nedgang i folketallet ikke er det som opptar folk til daglig, og stiller spørsmål om forholdet virkelig er slik det fremstilles. Det gode liv og steds kvaliteter som storslått natur, friluftsmuligheter, kulturhistorie, tradisjoner og kultur, trekkes fram som argumenter for å bli værende i Kvæningen og argumenter for å flytte til kommunen. Flere informanter forteller at selv om de ikke fokuserer på befolkningsnedgang, så påvirker det å høre om det. Tvert imot opplever de at kommer stadig flere til kommunen.

«Sett fra idrettens side, har vi fortsatt mange aktive barn, det må jo være folk her. Vi har over 100 barn i aldersbestemt fotball og rundt 60 deltakere på onsdagsrenn hver onsdag. Det er jo sikkert fraflytting, ja, men det kommer jo også nye folk» (Dame, 45 år).

Lokale aktører vektlegger sosiale og kulturelle faktorer i sin vurdering og beskrivelse av utvikling i kommunen, og forutsetningene for å lykkes. Det sosiale miljøet og sosial praksis

trekkes frem som basisen for utvikling og vekst. Det poengteres at mennesket skaper ut i fra sine egne ideer, kreativitet og forutsetninger. Holdninger, relasjoner og felleskap beskrives som avgjørende for suksessfaktorer. Initiativet ligger hos de som er på stedet, altså de som bor eller besøker kommunen, ikke de som flytter i fra. Sosial praksis er sentral i representasjonene og argumentene.

«Vi har muligheter, det gjelder å se dem og tørre å satse litt. Utfordringen er å tørre, og at ikke misunnelsen tar overhånd. Vi er en liten kommune, vi har ikke så mange å ta av, vi må heller backe hverandre opp» (Dame, 45 år).

En annen informant peker på at det er viktig å ha tro på det man gjør. Han viser til kommunens 150-års jubileum og profileringen under Arctic Race som gode eksempler på at felles mål og samarbeid gir gode resultater. «Den største utfordringen som Kvæningen har, er det vi har mellom ørene, jeg mener trua på at vi i Kvæningen kan gjøre ting på lik linje med alle andre. Vi må snu den negative tankegangen vi er innprentet med, og snu det til noe positivt». (Mann, 58 år).

Denne analysen viser at det er ulike diskurser om framtidsutsikter i Kvæningen. Representasjoner og utsagn om Kvæningen som fraflyttes og forgubbes, og som etterhvert blir borte og vil forsvinne helt, er dominerende den diskursen. Denne representasjonen fremstilles som objektiv beskrivelse av kommunen. Hammer (2009) sier at statistikk fungerer som maktregulering i politikk og forvaltning og fungerer som hegemonisk sannhetsregime. Den er skapt i rom for representasjoner, og det virker som stedet blir betraktet som lokaliseringpunkt.

Til den hegemoniske representasjonen er det dannet en motdiskurs: Kvæningen er som et sted med mange muligheter, det er opp til hver enkelt å benytte seg av mulighetene og skape et godt liv. Denne representasjonen er basert på sosiale praksiser og opplevelser på stedet, og er skapt i de hverdagslige møter og praksiser av de som lever i samfunnet. Denne diskursen er skapt i representasjonenes rom (det levde).

I kommuneplanlegging forutsettes det at kunnskapsgrunnlaget i arealplanen er objektiv og bygger på statistiske prognoser. Dette forsterker den første diskursen, og kommuneplanen bidrar til å opprettholde hegemoniet.

6.1.2 Sentralisering - ruining eller fremgang?

Kvænangen har utstrakt bygdestruktur, og det bor folk i de fleste bygdene på fastlandet. Det kommunale tjenestetilbudet reduseres i bygdene, i takt med nedgang i innbyggertallet og økende krav til kommunale innsparinger. Det blir stadig flere hytter og fritidsboliger i bygdene. Denne utviklingen har styrket diskusjon om fremtidig boligstruktur, om levende bygder og sterkt sentrum.

Mange hevder at Kvænangen har vært og er fortsatt preget av bygderivalisering. I forbindelse med Flomlysprosjektet (Samuelsen, 2007) ga en respondent følgende tilbakemelding: «*slutt med krangling om hvor ting skal være – forstå at kommunen er så liten at alle må stå sammen for å bevare noe som helst*». Samtidig fortelles det om sosiale arrangementer i de ulike bygdene, som fungerer som «lim» og skaper felleskap i hele kommunen. Det er mange aktive lag og foreninger i bygdene som arrangerer forskjellige arrangementer, og da stiller «alle» opp å støtter om arrangementene. «Vi drar på klatrekafe i Jøkelfjord, fiskekonkurranse i Badderen, det er viktig å støtte opp om de som orker å lage tilbud i kommunen». (Dame, 45 år)

En informant forteller at bygderivaliseringen har foregått i mange tiår og at det kan være en medvirkende årsak til nedgang i bygdene og i kommunen.

«Jeg synes at vi har sånn konkurranse mellom bygdene, og jeg tror at det at man ikke har hatt samhold mellom bygdene har medført til stor fraflytting. Hadde man vært flinkere til å vise samhold, styrke og berike hverandre den gang da Kvænangen var større, så tror jeg at kommunen hadde vært større den dag i dag. Jeg tror at det med konkurranse, - at hver tenker på sin bygd, har skadet kommunen og kommer fortsatt å skade kommunen hvis man ikke

klarer å overvinne det. Jeg mener at denne konkurransen har utarmet kommunen og ført til splittelse.» (Dame, 65 år)

Dette utsagnet hentyder at bevisst politikk om prioritering av enkelte bygder, har ført til sentralisering. Bjørklund (1985) viser til endring i husholdningene takt med den økonomisk veksten på 1950 tallet. Fjordfiske ble mindre viktig, folk fikk større gårdsbruk og mange fikk seg arbeid på anlegg, og det førte til fraflytting fra mange steder i Kvæningen og også fra Kvæningen. I 1950 var innbyggertallet på 2500 og i 1970 var den på 2000. I heftet om Spildra hevdes det at dette langt på vei var et resultat av en bevisst politikk, og det ble gitt fraflyttingsbidrag til de som ville flytte til mer sentrale steder.

Fylkesplanen for Troms (2015- 2024) legger opp til en senterstruktur i fylket med forskjellige senterfunksjoner knyttet til ulike senternivåer. Det skisseres med en modell med 5 senternivåer, med kommunesenter og lokale sentre som de to laveste nivåene. Det understrekes at kommunesentrene utgjør grunnelementet i senterstrukturen. Her skal befolkningen kunne få utført tjenester for å dekke daglige behov. I Kvæningen er Burfjord kommunesenteret, og det er befestet i planprosessen og i kommuneplanens arealdel (2015).

Det finnes representasjoner lokalt som støtter seg til fylkesplanens ide om å styrke kommunesenteret. Sentralisering pekes på som nøkkelen til suksess, og bygderivaliseringen er årsaken til at kommunen ikke har greidd å bygge opp et større kommunesenter. «Janteloven er sterk og så har du det med bygd mot bygd, som blir veldig negativ. Men sånn er det vel i mange småsamfunn, vi er for liten og har ikke et sterkt senter, ressursene spres og alle skal ha like mye. Da kommer vi til samfunnsplanlegging hvor det er viktig å bygge opp sterke enheter. Hvis du blir politiker i Kvæningen, så blir du ikke politiker for kommunen, men for din hjemplass. Du blir sneversynt, unnskyld at jeg sier det, og ser bare så langt nesetippen rekker. Du blir så blendet av å prøve og jobbe for din hjemplass, at du glemmer at du er valgt inn som kommunepolitiker og skal jobbe for helheten. Da blir det den konflikten «hvorfor skal de få og ikke vi». De blir blind, de ser ikke at hvis vi skal bli god, så må vi få et sterkt senter, begynne å bygge innerst og deretter jobbe utover. Denne konflikten er synlig i det

offentlige rom, altså der hvor beslutningene gjøres, ikke spesielt synlig ute blant folk.»
(Mann, 48 år)

Rivaliseringen er spesielt tydelig i forbindelse med ressursfordeling, og meget merkbar i budsjettbehandling, lokaliseringsspørsmål og i nedskjæringsdebatter. I forbindelse med behandling av kommunebudsjettet, ble dette innlegget lagt i diskusjonsforumet i Kvæningen: *«Det beste må da være at det er noe som kan kuttes betraktelig eller fjernes, istedenfor å skrape/ redusere i alt jevnt og trutt så til slutt at alt bare blir "sarv". Og skal vi være Kvæningssværingers så bør vi også samarbeide om Kvæningen og ikke forvente at alle tilbud og tjenester skal være fullt tilgjengelige i alle bygder rundt om. P.r. i dag er det Burfjord som er kommunesenteret i Kvæningen, så den surkinga at alt legges til Burfjord har jeg ingen forståelse for.»* (Diskusjonsforum i Kvæningen på facebook, 18.12.2015).

Dette viser at materialitet og sted, romlig praksis, har sammenheng med identitet og stedsfølelser. Representasjoner i romlig praksis har konsekvenser for sosial praksis og aktører i rommet. Politikk og andre føringer i representasjoners rom (det begrepsliggjorte rom) påvirker både romlig praksis og sosial praksis i representasjoners rom (det levde rom).

I arealplanprosessen har bosetningsstruktur vært et sentralt spørsmål, og det overordnede målet er at i Kvæningen skal det være levende bygder og at det skal bo folk i hele kommunen. I planbeskrivelsen for kommuneplanens arealdel(2015) understrekes det at bosetning i bygdene har tradisjonelt vært knyttet til stedbundne næringer som landbruk, skogbruk, næringskombinasjoner og utmarksnæringer. Folk i bygdene skaper verdier av naturressurser og holder tradisjonene i hevd. Spredt bosetning oppfattes som en styrke, og dersom den forsvinner eller svekkes vil det være en trussel for utviklingen og verdiskapningen i kommunesamfunnet. «Det er viktig å gi tilbud til folk der de bor. Spredt bosetning er en forutsetning for bosetning i denne kommunen. Ressursene i kommunen ligger spredt og mulighetene ligger spredt, så hvis vi skal kunne utnytte de så må folk bo spredt. For at det skal være lønnsomt å bruke og høste av ressursene, så må de benyttes av de

som bor der. Verdiskapningen skjer ved at folk som bor i området bruker ressursene, og skaper verdiene av de». (Mann, 35 år)

Det er stor etterspørsel etter fritidsboliger i Kvæningen, og det er innenfor fritidsbolig og turisme det største utbyggingspresset ventes ifølge vurderingene i kommuneplanens arealdel (2015). Fraflyttede/nedlagte gårder blir brukt som fritidsboliger, og det bygges flere hytter og fritidsboliger enn boliger i kommunen. 90 % av innspillene til kommuneplanens arealdel fra grunneiere, gikk ut på etablering av nye hytte- og fritidsområder på egen eiendom. Dette engasjementet kan tyde på at det er ønske om enda mer hyttebygging i Kvæningen. På den andre siden blir det hevdet at ytterligere hyttebygging, kombinert med sentralisering, vil avfolke bygdene. På et møte for arbeidsgruppene ytres det bekymring for at fritidsboliger overtar boligmarkedet i Kvæningen, «våre besøkende oppfatter Kvæningen som en enkel kommune å komme til som fritidsboligbeoer. Det er veldig enkelt å kjøpe bolighus og få de omgjort til fritidsbolig. Det gjør det dermed enkelt å avfolke kommunen.»(arbeidsgruppe i arealplanprosess, 2015)

I mange tilfeller hevdes det at det har vært for slepphendt praksis i forhold til omgjøring av landbrukseiendommer til fritidsboliger i denne kommunen. I planprosessen har det også vært heftige diskusjoner om det skal tillates boliger og fritidsboliger i samme område. Det argumenteres med både positive og negative sider med en slik blanding, sosialt felleskap er positivt, samtidig som støy i helger og høytider kan være negativt. Det pekes på at det er uheldig å tillate hyttebygging i områder hvor det er gjort kommunale grunnlagsinvesteringer, med påstand om at slik praksis tilrettelegger for hyttebygging, og forfordeler hyttebyggerne. Hyttebygging i bygdene oppfattes som båndlegging av framtidige boligtomter og landbruksområder.

På den andre siden påpekes det at fritidsboliger vil finansiere driftskostnader for kommunal infrastruktur, spesielt i områder hvor det ikke oppleves press på boligtomter. Det argumenteres for hyttebygging med at det tross alt er bedre med lys hos naboene av og til, enn

at det aldri er lys der. «Vi må bare innse at vi mer eller mindre har blitt en hyttekommune, og når alle er her er det bare velstand» (Mann, 47 år).

Kjernen i denne debatten er stedsfølelser og stedidentitet, og diskusjonen dreier seg om hvilke steder vi ønsker ha, og hva som gjør stedet attraktivt. Stedet betraktes fra et internt perspektiv, med vekt på den indre, subjektive og opplevelsesmessige dimensjonen av et sted. Det handler om romlig praksis og hvordan mennesker knytter seg til de stedene de lever på.

Cruickshank og Lysgård (2012) har gjennom LISA-prosjektet⁵ identifisert to stedsdiskurser i 4 bygder i Agder. Deres forskning viser at steder gjøres meningsfulle på to forskjellige måter: Sted som autonomt sted og sted som bosted. Et sted som et autonomt sted, er et sted hvor bygda betraktes som en samfunnsform, et lokalsamfunn som er mer enn et bosted og et nabolag. Bygdene er delvis autonome kulturelle og økonomiske enheter, med natur og kultur som utgangspunkt for lokale arbeidsplasser og produktivitet. Tradisjonelle nettverk og familie er av stor betydning. Den andre formen hvor steder er meningsfulle som et bosted, er et sted et rom for rekreasjon og eventuelt sosial omgang. Det lokale tjenestetilbudet er viktigere enn et lokalt arbeidsmarked, og arbeid foregår i eneyrketilpasninger, gjerne gjennom utpendling. Stedet er arena for konsumpsjon av tjenester, rekreasjon og sosiale tjenester, og betraktes som rural idyll. Forskningen viser at disse to diskursene lever ved siden av hverandre, og begge danner utgangspunkt for lokalbefolkningens ulike identitetsprosjekter og forståelser av hva det er som gjør stedet attraktivt.

Disse stedsdiskursene er gjenkjennelige og gjeldene i Kvænanen også. Forestillingen om levende bygder- autonomt sted, eksisterer, og er tydelig i kommuneplanens arealdel (2015). I denne planen pekes det på at bruk av landbrukseiendommer og bolighus som fritidsbolig og feriested, virker prisdrivende og ekskluderer de som ønsker å livnære seg av primærnæringene. Det forutsettes at hyttebygging og fritidsbebyggelse skal bidra til økt verdiskapning og sysselsetting lokalt. Dette understreker ønsket om at bygder/steder skal

⁵ Landsbyutvikling i skandinavia

være levende bygder og autonome. Men samtidig skjer en utvikling i retning av bo- og rekreasjonssteder. Tilrettelegging for fritidsboliger og hyttebygging, nedlegging av kommunale tjenester i bygdene, og tilrettelegging for industriarbeidsplasser (Planbeskrivelse kommuneplan, 2015), forsterker diskursen om sted som bosted og befester utviklingen i retning av å bli en «fritids- og hyttekommune».

6.1.3 Arbeidsplasser – småskala eller industri?

Det har vært nedgang i sysselsettingen i privat sektor i Kvæningen over lang tid, og utviklingen viser at sammensetningen i næringslivet er i ferd med å endre seg. Etter hvert som sysselsettingen i primærnæringen går ned, blir sysselsettingen i servicenæringen og sekundærnæringen stadig viktigere og viktigere. I den forrige kommuneplanen ble det påpekt at nedgang i primærnæringene, blir møtt med vekst i offentlig sektor, og at det skaper balanse.

Konklusjonen i rapporten for omstillingsbehov i Troms (Vareide m.fl.,2015) er at Kvæningen kommune må øke fokus på næringsutvikling og bostedsattraktivitet for å skape vekst og utvikling i kommunen. Intensjonen med kommuneplanens arealdel (2015) er å legge til rette for økt verdiskapning, både i eksisterende og nytt næringsliv. Det understrekes at et sterkt næringsliv vil sikre stabil bosetting og rekruttering. I kystsoneplanen (2015) vektlegges attraktive rammebetingelser for opprettholdelse av eksisterende virksomhet og næringsutvikling i kystsonen.

Diskusjonene i Kvæningen går ut på hvordan en kan skape vekst og øke verdiskapning i privat sektor. Utgangspunkt og gjennomgangstemaet i kommunens utviklingsprosjekter (referert i pkt 4.2), er å skape nye og styrke eksisterende arbeidsplasser. Vinklingen i utviklingsprosjektene har stort sett vært næringsutvikling med utgangspunkt i lokale ressurser og lokal natur, kultur og tradisjoner. Som respons på et av forslagene i Flomlys- prosjektet «alle forslaga er flotte, men de er vel egentlig ikke med på å gi kommunen det den trenger aller mest, som er arbeidsplasser».

I planleggingssammenheng møter planleggere ofte utsagn om at vi er avhengig av å skape noe, og har ikke råd å si nei til noen initiativ eller forslag. Sammenheng mellom tilflytning, arbeidsplasser og vekst i samfunnet synes å være grunntrekket i meningsmønsteret.

Variasjonene i representasjonene går ut på hvilken type arbeidsplasser vil gi tilflytning og vekst. Utsagn som «Vi må ha jobber som er interessante å ha. Jeg tror ikke vi får tilflyttende renholdere. Det må være spennende jobber. Vi må bli interessant for folk.» (Kvinne, 48 år), representerer en mening om at tilflytning skjer på grunn av tilgjengelige arbeidsplasser. Andre peker på gründervirksomhet og entreprenørskap som nøkkelfaktor, og mener at arbeidsplasser skapes av de som kommer; «mye avhenger av de som kommer, hvilke ideer de har og hvilke muligheter de ser» (mann, 58 år).

Det kan tyde på at det eksisterer ulike forståelser for hvilke satsingsområder som vil bidra til økt verdiskapning, tilflytning og vekst. Den første forståelsen synes å gå ut på å beholde eller øke sysselsettingen i primærnæringen, ved å fokusere på rekruttering og tilrettelegging for primærnæringene. Nasjonale satsinger på bygdenæringer og gårdsgründer, hvor gårdbrukere oppmuntres til bruke gårdsressursene for å skaffe biinntekter, underbygger denne forståelsen.

«Det viktigste vi må ta vare på er primærnæringer. Hele kommunen er bygget på primærnæringer. Det er det mest grunnleggende vi har, og det vi har mest potensiale i. Når vi har primærnæringer vil det skape grunnlag for skoler, barnehager og butikker. Flere gårdsbruk i bruk og småskalaproduksjon, vil skape grunnlag for bosetning. Kommunen bør bli mer aktiv og komme i dialog med de som selger gårdene for å skape aktivitet» (mann, 35 år). Informanten peker på at det er mulig å ta i bruk nedlagte gårder, og viser til eksempler på hvordan østeuropeere rekrutteres til gårdsdrift ellers i landet. Han mener den største hindringen er at gårdsbrukene i denne kommunen enten brukes som fritidsboliger eller selges som fritidsboliger. I arealplanprosessen har landbruksinteresser ytret bekymring for en utvikling der landbruksarealer (LNF områder) blir tatt til andre formål, og har understreket at matjord ikke skal disponeres til andre formål. Det påpekes at praktiseringen av konsesjonsplikt i landbruk må skjerpes inn, for å ikke miste verdifull matjord til andre formål.

Bjørklund (1985:388) skriver at fiskerbonden var en utberedt tilpasningsform i Kvæningen også i de første par tiår etter krigen. Fisket var i all hovedsak husholdbasert- far og sønn eller et par brødre som drev sjarkfiske på fjorden og på Finnmarka. Denne tradisjonen er stor grad videreført i Kvæningen, og mange av fiskerne i dag kombinerer fjordfiske med annet arbeid og inntekt. Antallet fiskere, fiskebåter og fangstmengder har imidlertid gått drastisk ned i Kvæningen de siste par årene. Fiskere begrunner nedgangen med opprettelse av oppdrettsanlegg i fjorden. Den lokale fiskerlagsformannen forteller til avisa Nordlys at han har kjempet mot oppdrettsfrie fiskefelt siden slutten av 1990- tallet, «Det er ingen som helst tvil om at oppdrettsvirksomheten går på bekostning av tradisjonell fiske» sier han og viser til havforskernes overvåkning av kysttorsken i fjorden (Nordlys, 12.11.2015) . En arbeidsgruppe i kommuneplanens arealplanprosess, påpekte at «oppdrett beslaglegger viktige arealer og at fiskerne opplever at de blir fortrent fra tradisjonelle fiskefelt til fordel for havbruksnæring»

Interessemotsetning mellom fjordfiskerne og havbruksnæringen kommer veldig tydelig frem i saken om opprettelse av lokalitet ved øya Spildra, Spildra- saken. Marine Harvest understreker at bedriften er en stor næringsaktør i kommunen, og begrunner lokaliteten med opprettholdelse av arbeidsplasser. Kommunestyret åpner for etableringen, på tross av motstand fra lokale fiskere og sektormyndigheter. Bevaring av fiskeplasser og verdiskapning i fiskerinæringen blir satt opp mot etablering av mange nye arbeidsplasser i havbruksnæringen. Debatten i Kvæningen går parallelt med andre debatter i Nord Norge, om etablering av lakseoppdrett og fiskeoppdrett i fjordene, på bekostning av miljøhensyn og samiske rettigheter til fjordfiske. Leder i arbeiderpartiet Jonas Gahr Støre skriver følgende om fiske og oppdrett i nord i et leserinnlegg i Dagens Næringsliv (11.12.15). «Et bredt anlagt hav-prosjekt bør bli neste prioritet i nordområdepolitikken, en satsing hele Norge kan samle seg om." Og "bærekraftig oppdrett" skal selvsagt være med i den satsingen: "Verdens Matvareprogram anslår at verdens matproduksjon må øke med 60 prosent til 2050. Havet må bli en del av svaret på den utfordringen. Vi skal ta vare på fisken – det fornybare gullet og videreutvikle et bærekraftig oppdrett. Det åpner seg store muligheter.» Dette gir klare nasjonalpolitiske føringer i forhold til satsing på havbruksnæringer og matproduksjon som storindustri, og skaper forventninger om økning i arbeidsplasser lokalt.

Den andre forståelsen av hvordan tilflytting kan gi vekst, er at gründere tar med seg jobben sin eller skaper nye arbeidsplasser av natur og kulturgitte verdier i kommunen. Det argumenteres med at dette kan være en måte å skape arbeidsplasser for ungdom som tar høyere utdanning og flytter hjem. Næringsutvikling med bakgrunn i natur- og kulturgitte fortrinn i kommunen, har vært utgangspunktet for de kommunale prosjektene Flomlys (og Verddevuohta- prosjektet). Prosjektene har vært rettet mot besøksnæringer og småskalaproduksjon i tilknytning til bruk av lokal natur, kultur og næring. Ideen er å bygge videre på lokalkultur og – natur, på naturens premisser (Samuelsen 2007 og Bæhr,2011). Dette støttes av forskning som viser at besøksattraktiviteten i Kvæningen er i positiv utvikling og at reiselivsnæring, kulturnæringer og servicenæringer har vekstpotensial i Kvæningen.

Kommuneplanens arealdel (2015) legger til rette for økt satsing på hytter og reiseliv, og økt tilgang til friluftsområder. I planprosessen har grunneiere og rettighetshavere på Olgola⁶, foreslått området disponert friluftformål og turistformål. Området ble i planutvalget omgjort til industriformål. Det viser at det er interessemotsetning mellom primærnæringer og småskalaproduksjon og industri i dette konkrete området.

Den tredje varianten som fremtrer er at kommunen må satse på næringer med mange arbeidsplasser, og at det er tilgang på arbeidsplasser som gir tilvekst og tilflytting. *«Vi er nødt til ha å flere bein å stå på, vi må tørre å satse på noe stort, turisme, gruvedrift og Marine Harvest. Vi er nødt til å utvikle oss.»* (Kvinne, 48 år).

Den nasjonale nordområdesatsingen fokuserer på verdiskaping. «En kunnskapsbasert næringsatsing skal bidra til økt verdiskaping og bærekraftig utnyttelse av naturressursene. Sjømatnæringen, maritim sektor, reiseliv og romvirksomhet er viktige næringsområder i nord. Det meste av Norges lønnsomme mineralverdier ligger i nord. I tillegg beveger petroleumsvirksomheten seg nordover og gir omfattende ringvirkninger til de nordligste fylkene» heter det i en pressemelding fra utenriksministeren høsten 2014. Regjeringens

⁶ BN31 i kommuneplanens arealdel (2015)

satsing på mineralutvinning i nordområdene har skapt store forventinger om gruvedrift i Kvæningen.

«Jordbruk er på tur ned, fiskerivirksomhet har nesten ingen aktivitet, kjøttproduksjon har vi prøvd. Vi har mye skog og berg som ligger der. Det neste må jo bli mineralutvinning, det hadde vært perfekt for oss å få et skift for 50 personer. Det hadde gitt store ringvirkninger» (Mann, 48 år)

Det er gitt tillatelse til prøveboringer i fire områder i Kvæningen, og i forbindelse med arealplanprosessen har gruvedrift i de gamle gruver i Kjækan-området og Reinfjord vært nevnt som aktuelle utvinningsområder. I kommuneplanens arealdel (2015) er det uttalt at kommunen er åpen for mineralvirksomhet, men det er ikke avsatt områder for gruvevirksomhet i påvente av konkrete planer. I Reinfjord er det imidlertid foretatt prøveboringer, og funnet forekomster av gull. Ordfører kandidaten i Arbeiderpartiet uttalte til lokalmedia i valgkampen, at han håper at Kvæningen kan bli en gruvekommune (Framtid i Nord, 03.09.2015). Arbeiderpartiet har i valgkampen vektlagt vekst gjennom å opprette nye industriarbeidsplasser i privat sektor.

Diskusjonen om arbeidsplasser og vekst, handler om stedsfølelser og stedsidentitet, på samme måte som diskusjonene om bosetningsstruktur. Representasjonene i denne diskusjonen legger vekt på subjektive vurderinger og oppfattelser for hva som gir stedet vekst. Diskursene om lokale arbeidsplasser eller store industriarbeidsplasser, kan sammenstilles og kjennes igjen i med stedsdiskursene Cruickshank og Lysgård (2012) identifiserte. Lokalverdiskapning med satsing på primærnæringer eller småskalaproduksjon av lokale varer og tjenester, inngår i diskursen steder som autonome steder. Etablering av industri arbeidsplasser inngår i diskursen steder som bosted/rekreasjon. Representasjoner om arbeidsplasser og verdiskapning lever side om side i Kvæningen. I kommuneplanens arealdel(2015) er lokal verdiskapning og lokale arbeidsplasser vektlagt og prioritert. I debattene rundt de politiske beslutningene om Spildra – lokalitet og Olgola, der primærnæringer og bygdenæringer⁷ må avgi arealer til industri, kan tyde på en bevegelse og endring i meningene. Forventinger om store arbeidsplasser øker og

⁷ Meld. St. 9(2011-2012) Landbruks- og matpolitikken- velkommen til bords

industriarbeidsplasser prioriteres. Det tyder på en endring i romlig praksis, som ikke er fanget opp i planleggingsprosessen.

6.1.4 Reindrift – trussel eller ressurs?

Bygdeboka (Bjørklund, 1985) beskriver reindriften historiske tilstedeværelse i Kvæningen siden 1500-tallet. I dag er reindriftnæringen i Kvæningen er forholdvis stor, med omkring 30 000 dyr på beite og et tilskudd av 400 personer i vår- og sommerhalvåret. I forhold til befolkningstallet utgjør dette en betydelig økning. Bjørklund (85:294-295) skriver «for å lykkes med reindrift er man ikke bare avhengig av gode beiter. Reindriftssamer må også ha et godt forhold til de fastboende, slik at man kan få den hjelp som ofte er nødvendig i kritiske situasjoner. Når rein skal slaktes eller proviant transporteres, er det godt å ha bestemte folk å henvende seg til. Slike personer kalles for verddet på samisk og dette er en kjent skikk blant folk i Kvæningen og andre steder».

Reindriften beiterettigheter på fastlandet er lovfestet i særlov for reindrift, og Kvæningen kommune fungerer som vertskap for folk og rein i den perioden reindriften er i kommunen. I planloven understrekes det at reindriftsinteresser skal ivaretas gjennom medvirkning og involvering. Nasjonale forventninger til fylkeskommunal og kommuneplanlegging (vedtatt i kongelig resolusjon 12.06.2015) understreker at fylkeskommunen og kommunene skal sikre reindriften arealer, samtidig som hensynet til reindriften veies opp mot andre samfunnsinteresser. I dette tilfellet er det en spesiell utfordring å hindre at arealendringer, som hver for seg har små virkninger, til sammen kan gi varig reduksjon av arealer og økte forstyrrelser for reindriften. Regjeringens veiledning for arealplanlegging påpeker at gjennom dialog med landbruk og reindrift, skal næringene sikres nødvendig areal, samtidig som andre næringers arealbehov og ekspansjonsmuligheter ivaretas og samfunnets behov for friluftsområder forvaltes. Kommunen er gjennom lovbestemmelser og forskrifter forpliktet til å ta hensyn til reindriften interesser.

Dialog med reindriften har for det meste handlet om arealdisponeringer og interessekonflikter. Det finnes flere eksempler på at utbyggingsplaner til lokale utbyggere har fått anmerkninger

og planene er blitt motsagt av reindriften. Det har ført til konfliktpreget dialog mellom reindriftsutøvere, kommunen og lokale utbyggere. Lokalt understrekes det i mange sammenhenger at grunneiere føler at de ikke har mulighet å bruke eiendommen som selv de ønsker. «Betale jo ikke eiendomsskatt på en eiendom som man ikke kan styre som sin egen, pga at samene sier at du ikke har rett til det på din eiendom. Så da meine æ at eiendomsskatt e hodeløs» (sitat fra diskusjonsforum i Kvænangen på facebook, desember 2015).

Dette synet understøttes i Kvænangen kommunes årsmeldinger i perioden 2008- 2012 «Kommunen har ved flere saker opplevd negative svar fra Reindriftsforvaltningen på søknader om deling/bygging på privat grunn. Det kan i mange tilfeller være vanskelig å forstå et slikt negativt svar, Et annet moment som kan bidra til et bedre samspill mellom reindriftsforvaltningen og andre instanser er å rullerer kommuneplanens arealdel. Ved rullering av arealdelen tror en at Reindriftsforvaltningen vil kunne «gi slipp på areal» til fordel for andre tiltak innenfor enkelte områder i kommunen» (Årsmelding 2009, Kvænangen kommune)

Mediebildet preges av at samhandling med reindriften dreier seg om arealdiskusjoner og interessekonflikter. De siste par tiårene har det med jevne mellomrom vært i nyhetene, at reindrifts- og miljøinteresser motsetter seg mineralnæring og kraftutbygging, i alle nordiske land. Konflikten dreier seg om utbygging og mineralutvinning på bekostning av beitearealer og naturressurser. I stort sett alle tilfeller fremstilles reindrift som den som er tverr og setter seg imot næringsutvikling og stopper all utvikling i nordområdene. I forbindelse med at Miljøverndirektoratet ga Nussir⁸ tillatelse til sjødeponi i Repparfjorden, ble reindriftens motstand til gruvevirksomhet fremstilt på denne måten: «Samene som har råderett over hele Kvalsund, er ikke hjemmehørende i denne kommunen. Men rettighetene deres kan gjøre at kobber for milliardbeløp forblir i grunnen og Kvalsund gå glipp av ny næring.» (ABC nyheter, 8.12.2015). Slike utsagn og representasjoner hevder at reindriften beslaglegger og binder arealer, og påberoper seg makt.

⁸ **Nussir ASA** er et internasjonalt selskap som ønsker å åpne kobbergruve i Kvalsund kommune

I tekstdelen for kommuneplan for 1992, blir reindrift nevnt kun en gang, i argumentasjonen mot etablering av verneområde i Navitdalen. I Verddevuohta- prosjektet (Bæhr, 2010) sa lokale aktører at reindriften har for stor makt i arealspørsmål, og reindriften mente at mangel på oppdatert arealplan er uforutsigbart. Utstrakt bruk av dispensasjoner, er uforutsigbart for reindriftsnæringen og har konsekvenser for samarbeid mellom næringen og lokalbefolkningen. Fokuset i dette prosjektet var samarbeid og samhandling. Prosjektet konkluderte med at et tettere samarbeid mellom lokale næringsaktører og reindriftsnæringen er en viktig forutsetning for lokal næringsutvikling, både arealmessig og innholdsmessig. Prosjektet resulterte blant annet i etablering av næringshage i Kvænangen i 2013.

I arealplanprosessen (2015) påpeker en lokal arbeidsgruppe at selv om kommunen har store arealer, disponerer kommunen bare en liten del av arealet. Mye areal går til reindrift, og problemstillingen utdypes med utsagnet «*Vi er en stor reindriftskommune. Hva legger reindriften igjen her? Det er lite eller ingenting. De bidrar ikke med skatt osv. selv om de benytter mange av kommunens tjenester den tiden de er her. Kanskje bør det gjennomføres endringer i skatteleggingen, for eksempel ved endringer av eiendomsskatt?*»

Dette utsagnet kan tyde på en bevegelse i samhandlingen mellom reindrift og lokale aktører fra fokus på reindrift og naturbruk til reindriftsutøvere og deres tilstedeværelse i kommunen. I denne arealprosessen er det avholdt særmøter med representanter for reinbeitedistrikt, med beiterettigheter i kommunen eller som har flyttevei gjennom kommunen. I planbeskrivelsen (2015) er det et eget delkapittel om mål og strategier for reindriften på lik linje med landbruk, samt i konsekvensutredningen er reindriftens interesser og behov vurdert. Planutvalget understreker i sin behandling av høringsutkastet at «Kommunen må i størst mulig grad arbeide for at reindriften ikke er til hinder for lokal utvikling» (vedtak i Formannskap 01.07.2015). På et høringsmøte om planutkastet, ble det rettet kritikk for at reindriften har fått så stor plass i arealplanen, og det ble påstått at kommunen med denne planen har tatt part med reindriften i arealdisponeringer og arealkonflikter.

Stedsidentitet handler om enkeltindividers og gruppers tilknytning til og følelser for et sted, og kan påvirke synet på hvem som hører til og hva som er akseptabelt eller normalt på det

stedet. Dette kan føre til inklusjon og eksklusjon av aktører, praksiser og meninger (Thuen, 2003). I forhold til kommuneplanlegging kan nettopp dette være interessant å kartlegge - hvilke aktører, handlinger og aktiviteter er «på sin plass» eller «ikke på sin plass». Reindriften blir i mange tilfeller omtalt som «gjestenæring» i Kvæningen, og generelt som arealkrevende næring i mange offentlig dokumenter. Denne begrepsbruken underbygger oppfatningen av reindrift som et fremmedelement, og en næring som hemmer annen næringsvirksomhet og hører egentlig «hjemme» i Kvæningen. Den hegemoniske representasjonen virker å være at reindriften har for stor makt, og at reindriften stort sett er imot all utvikling og utbygging i kommunen. I dette tilfellet kan maktforholdet mellom minoritet og majoriteter spille en viktig rolle for hva som oppfattes som riktig. Maktforholdet mellom minoriteter og majoriteter forklarer denne måten «Samene må i handling underordne seg de premisser som et annet folk har instituert for å hevde sin rettsopfatning, suverenitetsforståelse og sine kulturelle idealer. Slik sett, har vi en situasjon hvor ett folk samene, lever under et annet folks dominans og formynderskap» (Eidheim, 1983: 6). Majoritetens definisjon av hva som er rett eller normalt, tas for gitt. Den hegemoniske diskursen eksisterer i det romlige praksis. Utsagnene og representasjonene argumenteres med både opplevelser og identitet, men også materialitet og landskap.

Motdiskursen virker å være at reindrift kan være en ressurs for lokal næringsutvikling. I prosjektene Flomlys og Verddevuolta, ble det fastslått at det foreligger potensiale for næringsutvikling med utgangspunkt i reindriftskultur og samhandlingstradisjoner mellom fastboende og reindriftssamer (Samuelsen, 2007, Bæhr, 2011). Samarbeid og tilføring av ny kompetanse og ressurser kan bidra til næringsutvikling basert på lokale tjenester og varer. I disse prosjektene understreker lokale handelsbedrifter at reindrift er viktig for deres driftsgrunnlag. Utgangspunktet for denne diskursen virker å være sosial praksis og hverdagslige møter og relasjoner i representasjonenes rom.

6.1.5 Tre stammers møte –kulturmøte eller kulturkollisjon?

Omdømmeprojektet (Karlsen, 2014) har definert «tre stammers møte» som en viktig steds kvalitet i regionen. Begrepet brukes som en beskrivelse av regionens kultur, som gjenspeiles de tre stammers møte, møtet mellom nordmenn, kvener og samer.

«I dette begrepet ligger det en romantisk tolkning av møtet mellom nordmenn, kvener og sjøsamer i vår del av verden – et møte de kulturutveksling mellom de tre etniske gruppene førte til en ny felleskultur med elementer fra hver av de tre stammene. Virkeligheten er delvis en annen. Men det var forskjell på folk. Sosialt sto nordmennene høgst, kvenene gikk for så vidt an, men nederste på rangstigen kom sjøsamene som i sin samtid ble oppfattet for å være lat, slø, skittenferdig og lusete. En folkegruppe som mest ikke hadde livets rett, fremtiden besto i å overta nordmennenes kultur og levemåte». (Isaksen, 2000).

Det har bodd etniske grupper i Kvænangen i mange generasjoner (Bjørklund, 1985). Bjørklund skriver i bygdeboka om kulturskiftet og assimileringen i Kvænangen. Han skildrer historiske hendelser som viser hvordan statlig politikk og tiltak i allerede på 1800 tallet hadde fornorskning som hovedmålsetning. På slutten av 1800- tallet var nesten alle familier i Kvænangen trespråklige, men etterkrigstiden forandret livet til den samiske og kvenske befolkningen. «Evakueringen og gjenreisningen ble selve tidsskillet også når det gjaldt etnisk tilhørighet. Det ble den norske delen av Kvænangen som sto opp av asken. De to andre kulturene farget kanskje dagliglivet ennå i et par tiår framover, men da århundret lakk ut, var vi alle kvænavsværing og gode nordmenn» (Isaksen, 2000). På et dialogseminar for ungdom uttrykkes det at det kvenske og det samiske er i norsk kultur, og at det norske i Oslo er annerledes enn her, og det samiske assosieres med reindrift. (Karlsen, 2014).

Kvænangen kommune ble innlemmet i forvaltningsområdet for samisk utviklingsfond i 1990. Dette var en viktig anerkjennelse av kommunen som et samisk bosettingsområde. Etter dette har lite vært gjort fra myndighetenes side for å ivareta samisk og kvensk språk og kultur i kommunen. I tekstdelen for kommuneplan 1991- 2011 blir ikke hverken samisk eller kvensk språk, kultur, kulturminner eller tre stammers møte nevnt med et eneste ord.

Det samiske miljøet i Kvænangen mobiliserte seg på 1980 – tallet, omtrent på samme tid som bygdeboka (Bjørklund, 1985) ble skrevet og Alta-saken⁹ pågikk. Sameforeningen Návuona Sámiid Searvi ble stiftet i 1980. I år 2000 ble det rekonstruert to sjøsamiske gammer på Spildra og på Olgola i Nordstraumen. Bjørklund og Grydeland (2003:19) «ideen var å se på kulturminnene i kommunen som en ressurs, ikke bare et irritasjonsmoment. Anleggene skulle aktivisere de kreftene og den kunnskap som finnes blant folk i kommunen til å videreutvikle gamle håndverkstradisjoner og kunsthåndverk og tilby en reise bakover i tid.»

I utbyggingssammenheng blir vernede kulturminner ofte betraktet som hinder for utvikling, fordi erfaring tilsier at slike kan stanse planlagt utbygging. I forbindelse utbygging av 420 V kraftlinje, skal det bygges en trafostasjon i Alta, som får konsekvenser for et kvensk kulturminne – en tjæremila. I media fremstilles saken på denne måten: «Hadde dette vært et samisk kulturminne ville stedet automatisk vært fredet, dersom den var 100 år gammel. Men som et kvensk kulturminne, er det andre regler som gjelder.» (Nyhetsinnslag i NRK Finnmark, 01.11.2015)

I fylkesmannens høringsforslag til landskapsvernområder i Navitdalen og Kvænangsbotten (Fylkesmannen i Troms, 2010) blir kvenske, sjøsamiske og reindriftssamiske brukerinteresser beskrevet og likestilt. Sjøsamiske, kvenske og reindriftssamiske kulturminner blir grundig dokumentert prosessen. Formålet med landskapsvernområdene beskrives som ivaretagelse av natur- og kulturlandskap i dalførene med variert og særpreget skog- og fjell og vassdragsnatur, som er lite berørt av tekniske inngrep og som skaper identitet for kvensk og samisk kultur. I forbindelse med etablering av landskapsvernområdene i indre Kvænangen, var det stort engasjement og mobilisering i lokalmiljøet mot etablering av verneområdene. Mange mente at vern av området var offentlig innskrenkning lokalbefolkningens bruksrettigheter, og at landskapsvernområder vil sette løkk på næringsutvikling i området og få ytterligere konsekvenser for fraflytting. Reindriften i området var for landskapsvernområder, og det førte til dårligere kommunikasjon mellom reindrift og lokale aktører, spesielt det

⁹ Alta-saken var en politisk konflikt ca. 1968-1982, hvor samiske interesser og miljøverninteresser gikk mot en storskala vannkraftutbygging i Indre Finnmark. Saken fikk stor betydning for utviklinga av norsk samepolitikk. (Store norske Leksikon, hentet desember 2015)

kvenske miljøet som er sterkt representert i dette området. «Det er kun Fjelltjenesten (Statskog) og reindriftsutøvere som kan kjøre «fritt» hele året for sitt behov» (Kvæningen kommune, 2012). Dette kan tyde på rivalisering mellom reindriftssamiske og kvenske interessene. I det samme området ble det stilt spørsmål til kartverkets bruk av samiske stedsnavn (Ávvir, 02.03.2009). Det kan virke som denne verneprosessen bidro til at det kvenske miljøet i Kvæningen ble synliggjort og mobiliserte seg. Qven og sjøsamisk forening ble stiftet i 2009. Det samme året ble det regionale Halti kvenkultursenteret etablert på Storslett. På bygdemøtene i verddevuolta- prosjektet (Bæhr, 2010) kom det tydelig frem at innbyggerne mente at kvensk og sjøsamisk kultur var for lite synlig i lokalsamfunnet, og kulturstyrking ble definert som et satsingsområde for videreføring av arbeidet.

Kvæningen kommune markerte 150 års- jubileum i 2013. Komiteleder Jan Isaksen oppsummerer arrangementet på følgende måte: “Gjennom enkelte av våre arrangementer har jubileumskomiteen ønsket å synliggjøre at vi har en ikke altfor fjern forhistorie med tre språk og tre ulike folkegrupper; norsk, samisk og kvensk. Vi har også hatt som en av våre målsetninger at noe ”handfast” skulle komme ut av jubileet, noe som kunne videreføres til etterslekten. I en slik sammenheng nevnes minnesteinene over kvensk bosetting og over Anders Larsen og Anders Bær, bildet over Alaskahelten Gunnar Kaasen med sin hund Balto, utstillingen av bilder fra den gamle Kvæningen, samt en nykomponert Kvæningshymne. Vi har også sparket ballen over til Kvæningen kommune når det gjelder å få skiltet veinettet på tre språk, samt å ta hensyn til vår kulturarv og vår historie når kommunens innbyggere skal få en mer presis postadresse. (Kvæningsbudstikka- desember 2013)

Det ble laget en dokumentarfilm om Kvæningen til kommunens 150 års jubileum. Filmen handlet om historien til Kvæningen, med vekt på samisk og kvensk kultur, tradisjoner og næringer og samkvem i kommunen. Jubileumsarrangementet skapte stolthet hos innbyggerne, og synes å markere et skille og en anerkjennelse av samisk og kvensk kultur i kommunen i nyere tid. En informant påpeker at det er “stort potensiale for utvikling med utgangspunkt i samisk og kvensk kultur”.

I den senere tiden er det igangsatt flere felles prosjekter mellom samer og kvener i Kvænangen, samisk- kvensk språkprosjekt. Argumentet er at språk og kultur er en viktig del av kommunens historie og innbyggernes kultur og identitet, og som bør være et grunnlag for vekst, utvikling og framtidig bosetting. Kvenrådet har foreslått 3 språklig skilting av gatenavn i Nord – Troms (Framtid i nord, 19.11.2015) «Det er viktig å synliggjøre at regionen er flerkulturell og at vi har en flerspråklig historie». Prosessene og praksisene i det sosiale rommet, kan tyde på en endring i meninger. Endringen kan spores til hvordan argumentasjonen utarter seg. Fra mobilisering på bakgrunn av sin egen identitet og kollektive rettigheter, til å satse på samarbeid og felles prosjekter for bevaring av samisk og kvensk språk og kultur. Endringen synes å ha sammenheng med kommunens 150 års jubileum.

Sjøsamisk og kvensk næringer, kultur og kulturmiljøer er ikke nevnt i planbeskrivelsen for kommuneplanens arealdel, og det er heller ikke definert et eneste mål og strategi som omfatter disse områdene. Reindrift defineres som samisk næring og det underbygger forståelsen om at det samiske er lik reindrift i Kvænangen. Den sjøsamiske og kvenske identitet blir på denne måten neglisjert og usynliggjort, og arealplanen bidrar til å forsterke dette. Kystsonen (2015) understreker at sjøsamisk og kvenske arealbruk og interesser må vurderes i den kommende rulleringen av kommuneplanens arealdel. På et høringsmøte om arealplan ble det poengtert at planlagt hyttefelt innerst i Kvænangsbotn på eiendommen til Statskog, er en trussel mot kvensk og sjøsamisk naturbruk, da en utbygging medfører innskrenkning av tradisjonelle allmeningsområder. Dette aspektet var ikke vurdert i planprosessen.

Sjøsamisk og kvensk kultur og naturbruk i er ikke synliggjort i kommuneplanleggingen i Kvænangen. Hegemoniet om at reindrift representerer det samiske, kan være med på å undertrykke interessene til det kvenske og sjøsamiske miljøet. I planloven er det lovfestet at reindriftsinteresser ivaretas. Dette påvirker planlegging på lokalt nivå, og får konsekvenser for romlig praksis og sosial praksis.

6.1.6 Meningsdannelser og meningsmønstre i Kvæningen

Denne analysen av utviklingsdiskurser viser at det er ulike meninger om utvikling i Kvæningen. Analysen gir et pekepinn på hvordan meninger dannes og hvilke meningsmønstre som eksisterer. Diskursanalysen viser at det er kontinuerlig bevegelse av meninger i Kvæningen. Diskursene er relasjonelle og dynamiske, det skjer en kontinuerlig endring og utvikling. Meninger endres, fornyes og konstitueres i takt med handlinger, koblinger og relasjoner mellom aktører og institusjoner. På bakgrunn av det, kan man si at en kommune eller et lokalsamfunn er et relasjonelt og dynamisk sted hvor både diskursive og sosiale praksiser møtes, og påvirker utvikling av stedet.

Denne analysen viser at de hegemonier ofte blir skapt av eksperter. Ekspertisen har definisjonsmakt og kan påvirke hva som skal være gjeldende i samfunnet og kommunen. I analysen antydes det at hegemoniene både påvirker og begrenser aktørenes handlinger. I denne undersøkelsen er de hegemoniske diskursene dominerende, og det viser seg at disse diskursene blir førende i planprosessen og plandokumentene. Motdiskurser er ikke blitt vurdert eller implementert i prosessen.

6.2 Diskurser i kommuneplanlegging

Analysen av utviklingsdiskurser viser at diskurser påvirker utviklingen på et sted. I denne delen av analysen skal jeg undersøke om hvordan diskurser influerer på kommuneplanlegging. I det følgende vil jeg søke å svare på det tredje forskningsspørsmålet i oppgaven:

Hvilken relevans har sted og diskurser for kommuneplanlegging?

I dette kapitlet vil jeg drøfte mine funn om utviklingsdiskurser i forhold til planleggingsteorier og planleggingspraksiser. Hensikten er å belyse om stedsforståelse og stedsanalyser kan bidra med ny innsikt og kunnskap til kommuneplanlegging.

6.2.1 Sted som utgangspunkt for kommuneplanlegging

Aktører, både institusjoner og innbyggere, bidrar på mange måter til utviklingen i Kvæningen. Diskursanalysen dreier seg om hvordan aktørenes stedsmeninger, stedsidentitet og stedsinteresser konstruerer stedet. Stedet betraktes som en sosial konstruksjon, og endringer skjer både på bakgrunn av opp- ned eller ned- opp påvirkning.

Samfunnsplanlegging i Kvæningen synes å handle om sosial mobilisering, jmf. figur 8. Sosial mobilisering kjennetegnes med blant direkte kollektive aksjoner nedenfra og omdanning ved motpolitikk (Farner, 2009). Som eksempler på sosial mobilisering i Kvæningen, vil jeg trekke fram motdiskursen om utviklingsmuligheter i Kvæningen som motpolitikk til hegemoniet om at Kvæningen forgubbes og fraflytting. Et annet eksempel på motpolitikk er mobilisering av kvensk og sjøsamisk som en reaksjon på at reindrift representerer det samiske lokalt i Kvæningen.

I planloven understrekes det at kommuneplanlegging er et viktig verktøy i samfunnsutviklingen og kommuneplanen skal være førende for fremtidig samfunnsutvikling og fremtidig arealbruk. Planlegging skal grunnlegges i befolkningens perspektiv, og befolkningen skal kjenne seg igjen i planverket (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2014). Det legges opp til medvirkning og involvering av berørte parter i prosessen. I kommuneplaner legges det vekt politikkanalyser som beskrivelse av virkeligheten, basert på målformulering, vurdering av alternativer og konsekvensvurdering. Denne type planleggingsaktiviteter karakteriseres av Farner, som instrumentell planlegging jmf. figur 7. Denne modellen forutsetter at det er avklarte mål og kjente virkemidler, samt at det er få deltakere og styring ovenfra og ned, jmf figur 8.

Utgangspunktet for samfunnsplanlegging er en situasjon med uavklarte mål og ukjente virkemidler. Det kan tyde på at det er misforhold mellom samfunnsplanleggingen og tilnæringsmåte. Det virker som Policyanalyse velges som metode for en samfunnsendingsprosess som egentlig er sosial mobilisering.

I kommuneplanlegging defineres planobjektet, kommunen, som et lokalt samfunn eller kommunesamfunn (Miljøverndepartementet, 2012). Nyseth og Aarsæther (2002) skriver at lokalsamfunn er bygd opp av en geografisk og en sosial komponent. Geografisk handler det lokale om den nære geografien, det nivået som ligger over husholdet sitt territorium og under det regionale geografiske nivået. Sosialt handler ordet «-samfunn» i lokalsamfunnet om et felleskap - om å finne sammen. Et felleskap eller et samfunn forutsetter relativt stabile relasjoner mellom folk, noe de samler seg om og noe som gjør det mulig å avgrense dette felleskapet overfor andre felleskap.

Det kan virke som om begrepet kommune eller lokalsamfunn er begreper avgrenser «rommet» og begrenser aktivitet. Per Gunnar Røe (2006) påpeker at når steder betraktes som åpne og dynamiske, rettes oppmerksomheten mot at mennesker vil høre til, ha interesser i og identifisere seg med et sted på mange ulike måter. Sted som begrep vil utvide horisonten for planleggere, og oppmerksomheten vil rettes mot meninger, følelser og bruk. Ut fra en slik forståelse analyseres steder med utgangspunkt i en analyse av aktører og deres prosjekter og intensjoner. Slike analyser omfatter det sosiale rommet med materialitet, følelser og praksis.

Diskursanalysen i denne oppgaven viser at denne type analyser synliggjør et mangfold av utviklingsprosesser og utviklingsaktører på et sted. Diskursanalyse kan være et godt utgangspunkt for å kartlegge sosiale, språklige og romlige praksiser, og beylse stedsmeninger, stedsbruk og stedsidentitet. Departementet understreker at kommuneplanlegging skal ta utgangspunkt i befolkningens perspektiv (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2014), og denne oppgaven indikerer at bruk av stedsbegrep og diskurser kan være et virkemiddel for å oppnå denne målsetningen.

6.2.2 Diskursanalyse som metode i kommuneplanlegging

Planaktører skal dra nytte av koplinger mellom aktiviteter og praksiser, og ha et overordnet og informert blikk for sammenhenger, samspill og synergier (Aarsæther, 2012). I planloven stilles krav til at kommuneplanlegging skal ta hensyn til ulike kulturer, være demokratisk, og preget blant annet av åpenhet og likeverd (Kommunal og moderniseringsdepartementet, 2014). Analysen av utviklingsdiskurser i Kvæningen, viser i planfeltet eksisterer det konkurrerende utviklingskrefter og motstridende interesser og meninger om utvikling.

Det betyr at kommuneplanlegging i denne kommunen handler om å sammenfatte konkurrerende interesser i en kommuneplan. Departementet forutsetter kvalitet i plan- og beslutningsgrunnlaget, og påpeker at lokalkunnskap kan komplementere ekspertkunnskap som er basert på statistikk og utredninger (Kommunal og moderniseringsdepartementet, 2014).

I kommunikativ planlegging er søken etter konsensus et sentralt mål, det betyr at man i løpet av prosessen skal komme til felles problemforståelse og blir enige om mål og virkemiddel. Dette kan være en utfordring for planinstitusjoner. Mouffe mener at politikk handler om å skape kollektive identiteter, og det medfører alltid skillet mellom «oss» og «dem». Mouffe mener at det ikke er mulig å oppnå varig konsensus uten eksklusjon – altså «oss» uten «dem» (Mouffe 2006, i Moe, 2006:162). I praksis betyr det at noen interesser blir prioritert og andre tilsidesatt. Hvilke interesser som blir prioritert eller tilsidesatt, avhenger av hvilke meninger som dominerer, og /eller at hvilken type kunnskap som legges til grunn for analysene i prosessen. Det handler maktforholdet mellom interessentene i planfeltet.

Diskursanalyse kan være en metode for å identifisere, lokalisere og adressere meningsfelleskap og –motsetninger. Det kan være et viktig utgangspunkt for kunnskapsgrunnlag og virkelighetsforståelse i planlegging. Diskursanalyser kan bidra med kunnskap om feltet, og gi et mer omfattende bilde av aktører og aktiviteter i planfeltet. Diskursanalyse kan gi en forståelse for makt- og styrkeforhold i planfeltet. En analyse av aktørenes motivasjoner og intensjoner, gir grunnlag for å vurdere hvilken type konflikt det dreier seg. Forrester (2009) sier at ulike konflikter fordrer til ulike metoder og løsninger:

“Similarly, when people have different interests, they might negotiate to come to a mutually agreeable accommodation. But when values conflict, those disputes seem less amenable to fair resolution- and more sensitive deliberative strategies are required.” (Forrester, 2009:81).

Dialog og medvirkning i en planprosess, betyr at man kan støte på menings- og interessekonflikter. Dialog og samarbeidsfasen i prosessen (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2014) må planlegges i henhold til interessenter og berørte parter. Interesse- og verdikonflikter må behandles forskjellig. Med kunnskaper om konflikttype i tidlig fase, kan dette tas hensyn til dialog- og samarbeidsfasen.

6.2.3 Erfaringskunnskap og lokal kunnskap i planlegging

Erfarings- og lokal kunnskap defineres som den kunnskap som er overført gjennom tradisjoner og praksis fra generasjon til generasjon. I følge Aarsæther (2012) er planlegging i sitt vesen tverrfaglig og bør baseres på et samarbeide mellom aktører med kompetanse knyttet til ulike fag og kunnskapstradisjoner. Han understreker at i tillegg til faglige og formelle kunnskapstradisjoner, ligger det verdifull informasjon i erfaring- og lokal kunnskap.

Innes og Booher (2010:170) understreker betydningen av erfaringskunnskap på denne måten; *“Local knowledge fills gap, provides information about context, and offers pragmatic, experience-based insight from those who know a situation firsthand. Local knowledge can challenge professional discourses. Including lay voice, especially those of marginalized people who seldom have an impact on the decisions that affect their lives, is a matter of justice and authentic democracy”*

Erfaringskunnskap kan imidlertid være vanskelig å omsette i en planprosess uten videre. I min analyse av utviklingsdiskurser, har jeg konkrete eksempler på tilfeller hvor erfaringskunnskap ikke er vurdert. Beslutningene om Spildra- lokaliteten og omgjøring av LNF – område til industriområde på Olgola, er gjort uten vurdering av erfaringskunnskap eller tradisjonskunnskap om områdene.

Eksempler fra diskursanalysen i Kvæningen viser at motdiskurser er basert på sosiale praksiser, romlige praksiser og erfaring fra hverdagslige møter. Motdiskurser kan representere erfarings- og lokalkunnskap. De hegemoniske diskursene som er dominerende og det er de som blir synliggjort i den kommunale planprosessen.

En rekke bestemmelser både nasjonalt og internasjonalt, legger føringer på at forskning og forvaltning også skal inkludere, vurdere og legge vekt på erfaringskunnskap (Eira m.fl, 2015). Det gjelder bl. a. Konvensjonen om biologisk mangfold som har gitt grunnlag for et omfattende arbeid på dette feltet. I nasjonal lovgivning uttrykker naturmangfoldslovens § 8 bl.a.:

“Myndighetene skal videre legge vekt på kunnskap som er basert på generasjoners erfaringer gjennom bruk av og samspill med naturen, herunder slik samisk bruk, og som kan bidra til bærekraftig bruk og vern av naturmangfoldet».

I planloven stilles det ikke krav til at erfaringskunnskap skal være en del av kunnskapsgrunnlaget i kommuneplanlegging. Diskusjonen i kapittel 6.1.4, viser at lovfesting av reindriftsinteresser i planloven, har endret på planleggingspraksis i Kvæningen. Bestemmelser om ivaretagelse av reindriftsinteresser i kommuneplanlegging, ble innført i planloven i 2008. I 1992 var ikke reindrift nevnt i kommuneplanen, mens planbeskrivelsen i kommuneplanens arealdel i 2015, likestilles reindrift med landbruk, slik loven forutsetter. Pløger (2012) viser til hvordan bestemmelser og krav i planloven iscenesetter rammer for planlegging. En måte å ivareta erfarings- og lokal kunnskap kan muligens være å lovfeste det i planloven på lik linje som i naturmangfoldloven.

7 Oppsummering og avslutning

I denne analysen har jeg hatt som hensikt å identifisere ulike diskurser og undersøke hvordan disse påvirker utvikling og planlegging i Kvæningen. Temaene for diskursanalysen er valgt ut fra kjennskap til meningsbrytninger i planprosesser, utviklingsprosesser og den offentlige samfunnsdebatten. Analysen viser at diskursene overlapper hverandre på tvers av temaer. I denne analysen har jeg ikke undersøkt relasjoner og sammenhengen mellom diskursene. I denne analysen har jeg ikke vurdert om diskursene er verdiladet eller interessebasert.

7.1 Mine erfaringer

Kommuneplanlegging handler om kobling mellom hverdagsliv og politikk. I denne oppgaven har jeg jobbet med kommuneplanlegging uti fra et vitenskapelig perspektiv. Førde (2007:52) skriver at å studere forholdet mellom hverdagsliv og politikk handler om å se hvordan de henger sammen gjennom møtepunkt, kontraster og brudd. Studiet av hverdagsliv og politikk handler om å forstå det gjensidige forholdet mellom dem. Forskning av samfunnet og planlegging av samfunnet belyser forutsetninger og betingelser for politiske praksiser i rommet, og samspillet mellom politikk. I begge tilfeller handler det om undersøkelser og analyser av det sosiale rommet jeg selv er en del av, med sosiale statuser i tillegg til det å være forsker eller planlegger i de situasjonene.

Metodene for datainnsamling og dataanalyser i forskningen, kan relateres til planlegging. Analyse av tekst kan være en måte å dokumentere lokal- og erfaringskunnskap i planfeltet. I forhold til gyldighet og pålitelighet, bør også planlegger beskrive kontekst, ha en åpen og detaljert fremstilling av prosessen, og referere til kilder som er brukt. Også i planlegging er det viktig å være bevisst om sin egen rolle og status i lokalmiljøet, og hvordan det kan påvirke planleggingen. Denne bevisstgjøringen er viktig for planleggeren selv og for andre som er med i prosessen.

7.2 Sted og diskurser i kommuneplanlegging

Diskursanalyser har i utgangspunktet et kritisk siktemål (Johannesen m.fl., 2010). I denne oppgaven har jeg har brukt stedsteorier som utgangspunkt for å rette fokuset på kommuneplanlegging i Kvæningen. I det følgende vil jeg gi et kort sammendrag av de viktigste funnene i mine studier.

I diskursene om framtidsutsikter for Kvæningen, er det to diskurser som gjelder. Hegemoniet «Kvæningen forgubbes og avfolkes » ser ut til å være forankret ekspertenes representasjoner av Kvæningen. Utgangspunktet er vurderinger av Kvæningen som lokalitet eller bakgrunn for aktiviteter. Denne representasjonen skapes ved bruk av statistiske prognoser og i sammenligning med andre kommuner. Motdiskursen «Det er muligheter i Kvæningen» har utgangspunkt i sosiale praksiser som er av skapt av innbyggerne selv.

Meninger om reindriften i Kvæningen, er ganske entydige. Det er et identitetsspørsmål som kombinerer det sosiale og romlige perspektiv. Hegemoniet om at «Reindrift har for stor makt og stopper all utvikling i kommunen» virker å være forankret arealmessige konflikter, i forbindelse med arealspørsmål og utbygging. Fokuset er materialitet, landskap og lokalisering, og kamp om arealer. Det er komplekst, identitet og følelser er sterkt representert i disse representasjonen, som blir skapt i sosial og romlig praksis. Motdiskursen er «reindrift kan være en ressurs» er forankret i samhold og sosial praksis i representasjonenes rom.

De tre stammers møte, er også et identitetsspørsmål som er forankret i sosial og romlig praksis. Undertrykking av kvensk og sjøsamisk kultur gjennom tidene, har bidratt til usynliggjøring og ekskludering av kvensk og samisk språk og kultur. Gruppene har først mobilisert hvor for seg, og i den seneste tiden har de søkt mer og mer mot samarbeid. Hegemoniet er at det reindrift representerer det samiske i kommunen. Dette hegemoniet forsterkes i planleggingspraksis, da reindriftens interesser er lovfestet og blir synliggjort i planleggingsprosesser. Dette kan bidra til konflikter mellom de reindriftssamiske, sjøsamiske og kvenske interesser. Det virker som «Samarbeid og felleskap mellom gruppene» er motdiskurs til hegemoniet, og er forankret i sosial praksis blant innbyggerne.

Meninger om bosetningsstruktur og verdiskaping handler om romlig praksis og sosial praksis. Diskurser om autonomt sted og sted som bosted lever ved siden av hverandre og danner utgangspunkt for lokalbefolkningens identitetsprosjekter og forståelser av stedsutvikling. Analysen viser at det er en bevegelse mot en utvikling hvor sted som bosted vurderes som det beste alternativet for utvikling i kommunen. Denne utviklingen støttes av nasjonalpolitiske prioriteringer og andre representasjoner i det rom for representasjoner.

Disse diskursene lever side om side i Kvænangen, og gir et bilde av mangfoldet i samfunnet. I plan- og bygingsloven stilles det krav til kvalitet i plan- og beslutningsprosesser (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2014). Denne oppgaven viser hvordan en analyse av utviklingsdiskurser kan gi informasjon om planfeltet. Analysen viser at diskurser om utvikling forteller hvordan aktørenes stedsmeninger, stedsidentiteter og stedinteresser påvirker og begrenser utviklingen i kommunen. I diskursanalysen kommer det frem at hegemoniske diskurser skapes av ekspertisen, da de som oftest har makt til å definere virkelighetsforståelse. Hegemoniske diskurser implementeres i kommuneplanen, mens motdiskurser blir borte i prosessen. Analysen viser også at diskurser er dynamiske og at de endres, fornyes og konstrueres i takt med handlinger og prosesser i det sosiale rommet. Motdiskursen er i mange tilfeller stemmen til mindretallet eller marginale grupper, og representerer erfaringskunnskap eller lokalkunnskap. Mine analyser kan tyde på at denne kunnskapen blir «borte» i de kommunikative prosesser hvor flertallet bestemmer.

Kommuneplanlegging er et viktig verktøy i samfunnsutviklingen og kommuneplanen skal være førende for fremtidig samfunnsutvikling og fremtidig arealbruk. Departementet understreker at planlegging skal grunnlegges i befolkningens perspektiv, og befolkningen skal kjenne seg igjen i planverket (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2014). Det betyr at aktørers meninger og identitet bør være viktige elementer i planleggingen.

Kommuneplanlegging er en kombinasjon av instrumentelle og kommunitive arbeidsmetoder. Politikkanalyser, med målformulering, alternativsøkinger og konsekvensanalyser er grunnlaget, medvirkning og involvering forutsetter dialog og kommunikasjon. Virkemidler og

verktøy i planlegging bør ivareta mangfoldet i samfunnet og bør tilpasses til planleggingssituasjonen. Sosiokulturelle analyser tar utgangspunkt i stedsmeninger, stedsinteresser og stedsidentitet. Lokal kunnskap og erfaringskunnskap blir synliggjort i slike analyser. Denne oppgaven viser at lokal kunnskap og erfaringskunnskap er lite vektlagt i kommuneplanleggingen i Kvæningen, og at diskursanalyser kan være en måte å få frem dette perspektivet. Diskursanalyser kan gi kunnskap og innspill til medvirkningsprosesser og dialog- og samarbeidsfasene i kommuneplanlegging.

Sosiokulturelle stedsanalyser bringer nye dimensjoner kommuneplanlegging, i form av lokal kunnskap og erfaringskunnskap om planfeltet, fokus på meningsmotsetninger og interesser i planfeltet og metodiske innspill til planlegging som fag.

7.3 Veien videre

Planloven forutsetter kvalitet og innbyggernes deltakelse i planprosessen. Med eksempler fra min egen kommune – Kvæningen, har jeg pekt på hvordan kommuneplanlegging gjøres i praksis med hensyn til sosiokulturelle forhold. Jeg har hatt fokus på aktørenes stedsinteresser, stedsidentitet og stedsmeninger i prosessen. I denne oppgaven har jeg ensidig fokusert på mulige forbedringspunkter i planprosessen, som informasjonsinnhenting og gjennomføring av involveringsfasene. Jeg har ikke vurdert eventuelle følger planinstitusjonens rolle, demokratiske prinsipper, institusjonelle følger osv. Som en oppfølging av diskursanalysen i denne oppgaven, kunne det vært interessant å følge opp meningsmotsetninger og konflikter i planleggingsprosessen. Hvordan håndteres slike konflikter i planleggingsammenheng? Lokal- og erfaringskunnskap er en kunnskapstradisjon som burde synliggjøres bedre i planlegging.

Jeg håper at denne oppgaven kan bidra til bedre forståelse av sosiokulturelle forhold i samfunnsutvikling og samfunnsplanlegging. Jeg håper oppgaven gir innspill og inspirasjon til planleggere og planleggingsinstitusjoner.

Litteratur

Amdam, R. (2012): Fokus på prosess: Kommunikativ og samarbeidende planlegging. I:

Berg, N. G., Dale, B. (2009): Romlighet i studier av mennesker. I Gunnerud m.fl. (red) 2009: *Mennesker, steder og regionale endringer*. Trondheim: Tapir forlag. Norges Forskningsråd. s. 39-60.

Berg, N. G., Dale, B. (2012): Hva er stedidentitet, og hvordan fange vi den opp ? I Førde, A. m.fl. (red) 2012: *Å finne sted*. Akademika forlag.

Bjørklund, I (1985): Bjørklund, I (1985): Fjordfolket i Kvæningen, fra samisk samfunn til norsk utkant 1550-1980. Universitetsforlaget AS.

Bjørklund, I og Grydeland, S. E. (2003): Spildra- med fortida inn i framtida. Spildra grendeutvalg og Tromsø Museum.

Brerup, R. Og Nyeng, G.A. (2015): kommunereformen, Alta, Kautokeino, Kvæningen og Loppa. <http://www.kvanangen.kommune.no/utredningrapport-kommunesammenslaaing-alta-kautokeino-loppa-og-kvaenangen.5823346-135911.html>

Bæhr, A. B (2011): Rapport Verddeuohta- Forprosjekt for utvikling av samarbeidsarenaer for kultur, reiseliv og opplevelsesnæringer i Kvæningen. Kvæningen kommune.

Bæhr, A. B. (2012): Rapport Verdde- utviklingscenter/distribuert næringshage i Kvæningen.Forprosjekt. Kvæningen kommune.

Cruickshank, J, Vasstrøm, M., Sand, R., Siverstsen, H. Haugum , M (2014): Samfunnsutviklingskapasitet i småkommune. En studie av 41 småkommuner. Rapport 2014:14. Trøndelag Forskning og Utvikling.

Cruickshank, J. og Lysgård, H. K. (2012): Diskursanalyser som kunnskapsgrunnlag for stedsutvikling (s. 77-92) Førde, A. m.fl. (red)2012: *Å finne sted . Metodologiske perspektiver i stedsanalyser* Trondheim. Akademika Forlag.

Eidheim, H. (1983) : Hovedtrekk ved samenes situasjon i dag.» Manuskript utarbeidet for Samekulturutvalget.

Eira, I. M.G og Hætta, A.K. (2015): *Árvbevirolaš guovddáš*, forslag for opprettelse av et senter for samisk tradisjonell kunnskap. *Árbediehtu. Sámi allaskivla*, <http://www.arbediehtu.no/index.php/no/>

Fallet, E & L. Saglie (2012): Kommunal arealplanlegginga. I Aarsæther m.fl. (red) 2012: *Utfordringer for norsk planlegging*. Høyskoleforlaget. s. 85-100.

Farner, A. (2008): Verksted som verktøy. Å planlegge og lede workshops. Kommuneforlaget.

Forester, J. (2009): *Dealing with differences. Dramas of Mediating Public disputes*. Oxford University Press.

Førde, A. (2007): *Studie av kvardagsliv og politikk- Praksisorientert analyse som tverrfaglig tilnærming*. Fagbokforlaget.

Granås, B (2012): *Det gjenstridige mangfoldet. Bak slagord og overskrifter i nordlig byutvikling*. Avhandling for phd. UiT

Hansen, F. og Simonsen, K. (2007): *Geografiens videnskapsteori – en introducerende diskussion*. Roskilde Universitetsforlag

Hammer, S. (2009): *Resultatstyring i offentlig sektor som rasjonell tenking og diskursiv mekanisme*. Tidsskrift for samfunnsforskning. Nr. 1, 2009, universitetsforlaget

Healey, P (1999): *Institutionalist Analyses, Communicative Planning and Shaping Places*. *Journal of Planning Education and research* 19:111-121. 1999. 11 s.

Innes, J. E. & Booher, D. E. (2010) *Planning with Complexity. An introduction to collaborative rationality for the public sector*. London: Routledge.

Isaksen, J. (2000): *Noen utviklingstrekk i Kvæningen. Mennesker og miljø i Nord Troms*. 2000

Johannesen, A., Tufte, P.A., Christoffersen, L (2010): *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Abstrakt forlag.

Jørgensen, M. W. og Phillips, L (1999): *Diskursanalyse som teori og metode*. Roskilde universitet.

Karlsen, Silja (2013): *Vi er ikke sånn hardingfele- og hallingkastnorsk. Vi er nordtromsk!. Omdømmebygging i Nord- Troms*. Nord Troms Regionråd DA.

Karlsen, S (2014): *Der kontraster former folk*. Nord Troms. Hefte. Omdømmeprojektet. Nord Troms Regionråd DA.

Kleven, T. (2007) : *Planlegging og politikk*. Norsk institutt for by og regionforskning. <http://www.kommunetorget.no/Temaomrader/Kommunal-planlegging/HVA-ER-planlegging/Ulike-plantilnarminger-etikk-makt-og-politikk/Planlegging-og-politikk---en-kritisk-refleksjon/>

Kristiansen, R. (2007): *Tverrfaglig forskning på deltagende byplanprosesser*. I Nyseth m.fl (red) 2007: *I disiplinenes grenseland*. Fagbokforlaget.

Lysgård, H K (2009): *Romlighet i studier av mennesker*. I Gunnerud m. fl. (red) 2009: *Mennesker, steder og regionale endringer*. Trondheim: Tapir forlag. Norges Forskningsråd. 17-26.

Lysgård, H. K. (200): *Region i forskning, politikk og hverdagsliv*. I Gunnerud m.fl. (red) 2009: *Mennesker, steder og regionale endringer*. Trondheim: Tapir forlag. Norges Forskningsråd. s. 27-38.

Massey, Doreen (1997): En global stedsforståelse. I: Aspen, Jonny & John Pløger (red.) *På Sporet av byen. Lesninger av senmoderne byliv*. Oslo: Spartacus forlag (s.306-318) ISBN 82-430-0087-9

Moe, H (2006): Lidenskap som politikkenes drivkraft. Et intervju ed Chantal Mouffe. Norsk medietidsskrift. Åg 13. nr. 2., 159- 165

Neumann, I.B (2001): Mening, materialitet, makt: En Innføring i diskursanalyse. Fagforlaget

Nyseth, T. (2014): Forelesning om Kommunikativ planlegging: hvordan gjør vi det i praksis? 25.03.2014

Nyseth, T og Granås, B. (2007): Flerfaglig stedsforståelse i analyse av lokale transformasjonsprosesser. I: Nyseth et.al. (red.) 2007: *I disiplinenes grenseland*.

Nyseth, T. & Aarsæther, N. (2002): *Nærdemokrati – Teori og praksis*. Oslo: Det norske samlaget.

Pløger, J. (2012): Planlegging, kunnskap og makt. I Aarsæther m.fl. (red) 2012: *Utfordringer for norsk planlegging*. Høyskoleforlaget. s 256-271.

Repstad, P. (2004): «Fra nærhet til distanse og tilbake igjen- om å analysere sin egen organisasjon» i P Repstad(red): *Dugnadsånd og forsvarsverker: tverretatli samarbeid i teori og praksis*. 2. utgave. Universitetsforlaget. Kap 8, s. 234-253.

Røe, P. G. (2006): Utvikling av ”levelige” steder - på hvilken måte kan sosiokulturelle stedsanalyser bidra? *Michael* 2006;3: 193-205.

Røe, P. G. (2010): Hvordan forstå et sted? Om en sosiokulturell stedsanalyse. I: Dag Albus m. fl. (red.) 2010: *Metodene våre. Eksempler fra samfunnsvitenskapelig forskning*. Universitetsforlaget

Røe, P. G. og Vestby, G. M. (2012): Sosiokulturelle stedsanalyser: teorigrunnlag og metodologi (s. 43-61). I Førde, A. m.fl. (red)2012: *Å finne sted. Metodologiske perspektiver i stedsanalyser Trondheim*. Akademika Forlag.

Samuelsen, A (2007): Flomlys prosjektet. Rapport . Halti næringshage.

Thuen, T. (2003): Stedets identitet. I Thuen, Trond (red.) 2003: *Sted og Tilhørighet*. Kulturstudier Nr. 27. Bergen: Høyskoleforlaget AS (s.59-76)

Vareide, K. og Nygaard, Marit (2015): Omstillingsbehov i kommunene i Troms, TF rapport nr. 356. Troms fylkeskommune.

Aarsæther, N (2012): Planlegging som handlingstype. I Aarsæther m.fl. (red) 2012: *Utfordringer for norsk planlegging*. Høyskoleforlaget. s. 26-48.

Aase, T. H. & Fossåskaret, E. (2007): Skapte virkeligheter - Om produksjon og tolkning av kvalitative data. Universitetsforlaget

Planer og andre offentlige dokumenter

Fylkesmannen i Troms(2010): Forslag til landskapsvernområder i Navitdalen og Kvænangsbotn. Høringsdokument Fylkesmannen i Troms.

Fylkesmannen i Troms (2015): Statusbilde for Kvæningen kommune. Analysemaal for arbeidet med kommunereform, versjon 2, 23.04.2015

Kvæningen kommune (1991): Kommuneplan 1991-2001. Tekstdel. Forlag.

Kvæningen kommune: Årsmeldinger 2007-2013

Kvæningen kommune(2015) Kommuneplanens arealdel. Kvæningen kommune 2015-2027. Planbeskrivelse. Høringsutkast <http://www.kvanangen.kommune.no/hoering-paakommuneplanens-arealdel-for-kvaenangen.5805751-135911.html>

Kvæningen kommune(2015). Kystsoneplan for Kvæningen. <http://www.kvanangen.kommune.no/vedtatt-kystsoneplan-for-kvaenangen.5637518-145788.html>

Kvæningen kommune(2012) : Planstratgi arealplan.

Nord Troms Regionråd Nord-Troms strategier 2006 – 2015

Kvæningen kommune: Saksdokumenter kommuneplanens arealplan (2008-2015)

Kvæningen kommune: Saksdokumenter kystsoneplan (2012-2015)

Kvæningen kommune: Saks- og prosjektdokumenter (2007-2015), jmf. pkt 5.2.1

Troms fylkeskommune: Fylkesplan for Troms, 2014-2025

Årbøker Mennesker og miljø i Nord Troms, fom 1975

Offentlige nettsider:

Distriktssenteret <http://distriktssenteret.no/>

Kommunal planlegging: <https://www.regjeringen.no/no/tema/plan-bygg-og-eiendom/plan--og-bygningsloven/plan/kommunal-planlegging/kommuneplanlegging/id418034/>

Kommunal- og moderniseringsdepartementet (2015): Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging. Vedtatt ved kongelig resolusjon 12. juni 2015: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nasjonale-forventninger-til-regional-og-kommunal-planlegging/id2416682>

Kommunal- og moderniseringsdepartementet (2015): Medvirkning i planlegging-
Tilrettelegging for deltakelse <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/H-2302-B-Medvirkning-i-planlegging/id764244>

Kvænanen kommune. <http://www.kvanangen.kommune.no/>

Miljøverndepartementet (2012): Veileder kommuneplanens arealdel
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/kommuneplanens-arealdel/id676377/>

Miljøverndepartementet(2012): Kommuneplanprosessen- samfunnsdelen – handlingsdelen.
06/2012 <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/kommuneplanprosessen-samfunnsdelen/id679401/>

NIBR (2007) : Sosiokulturelle stedsanalyser, veiledning, utgitt av Akershus fylkeskommune .
<http://www.nibr.no/filer/Sosiokulturelle%20stedsanalyser.pdf>

Stedsutvikling <https://www.regjeringen.no/no/sub/stedsutvikling/id520595/>

Statistisk sentralbyrå . <https://www.ssb.no/statistikkbanken>

Media/aviser/radio

ABC nyheter , 08.12.15 Glede og raseri i Finnmark
<http://www.abcnyheter.no/nyheter/2015/12/08/195186114/glede-og-raseri-i-finnmark-etter-omstridt-gruvetillatelse-til-nussir>

Avvir: 01.03.2011: Kvenat vuosttildit sámi báikenamid

Dagens næringsliv 11.12.15, Et smak hav
<https://www.dn.no/meninger/2015/12/11/2146/Med-egne-ord/en-smak-av-havav>

Facebook ,Diskusjonsforum i Kvænanen

Framtid i Nord: 27.01.2015: Gammene tas i bruk

Framtid i Nord: 03.09.2015: Gull i Reinfjord

Kvænanbudstikka nr. 2 – 2013, Markering av 150 års jubileum , ved Jan Isaksen

Nordlys, 12.11.15: Jarle og bygda kjemper mot norges rikeste

Nrk: 01.12.201: Kvensk tjæremila går tapt

Nrk 11.12.15 :Bygdefolket svært skeptisk til giftemål.
<http://www.nrk.no/finnmark/bygdefolk-svaert-skeptiske-til-giftermal-med-nabokommuner-1.12698989>

Vedlegg 1 : Intervjuguide sosiokulturell analyse av Kvæningen

Bakgrunnsinformasjon

- a. Kan du si litt om ditt forhold til Kvæningen? Hvordan forklarer du for eksempel folk hvor du er fra ?

Stedsbruk

2. Hva jobber du med?
 - a. Næring
 - b. Interesser
 - c. Fritidsaktiviteter
 - d. Hvor tilbringer du din fritid?

3. Hvordan vil du beskrive ditt forhold / din tilknytning (identitet) til Kvæningen?

Stedsbilder

4. Hvordan vil du beskrive din bygd og Kvæningen ?
 - Som bosted,
 - Som arbeidssted
 - Som besøksted

5. Hva vil du trekke frem som positive sider i Kvæningen?

6. Hva vil du trekke frem som negative sider i Kvæningen?

7. Hvordan opplever du det sosiale miljøet i bygda/bygdene/kommunen? Hvorfor ?
 - Samhold
 - Interessekonflikter
 - Konflikthåndtering

8. Hvilke forestillinger tror du at andre har av Kvæningen?

Hva legger du i ordet attraktivitet ?

Stedsinteresser

9. Hvilken utvikling ønsker du for Kvæningen?

- Hva er viktig å ta vare på?
- Hva er viktig å bygge videre på, tilføre eller endre?

10. Hvilken potensiale og hvilke muligheter ser du for utvikling i Kvæningen?

- Hvilke faktorer fremmer og hemmer utviklingen i Kvæningen?

11. Hvordan bidrar du i utviklingsprosesser og til utvikling i Kvæningen?

- Hva vektlegger du?
- Hvorfor?

12. Hva slags samfunn skal Kvæningen være? For hvem?

Planer og planlegging ?

INFORMASJON OM FORSKNINGSPROSJEKTET
**SOSIOKULTURELL ANALYSE AV
KVÆNANGEN**

Bakgrunn og formål

Formålet for oppgave er undersøke sammenhengene mellom stedsbruk, ulike stedsbilder og stedsinteresser og sammenfallende eller motstridende oppfatninger av mulige utviklingsretninger for lokalsamfunnet i Kvæningen. Dette er et aktuelt tema i forhold til strategisk planlegging, kommuneplanprosess og i debatten om kommunesammenslåing. Medvirkning og involvering av lokale aktører i planleggingsprosesser er viktig prinsipp og forutsetning i slike prosesser. Dette kan være spesielt interessant i et samfunn som er preget av kulturelle møter og samhandlingstradisjoner mellom flere ulike kulturer gjennom generasjoner.

Dette prosjektet er en masteroppgave i erfaringsbasert master i stedsutvikling ved Universitetet i Tromsø.

Hva innebærer deltakelse i studien?

Prosjektet vil basere seg på kvalitativt feltarbeid, med deltagelse og intervju.

Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt. All data vil oppbevares i en kodebeskyttet datamaskin. Det er kun jeg og veileder som vil ha tilgang til materialet.

Prosjektet skal etter planen avsluttes desember 2015. Lydopptak og filer vil bli slettet ved prosjektets slutt. Studien vil føre til en masteroppgave i samfunnsplanlegging og kulturforståelse, som vil være offentlig tilgjengelig på www.munin.no

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg, vil alle opplysninger om deg bli anonymisert.

Dersom du har spørsmål til studien ta kontakt med Anne Berit Bæhr på telefon:483 08377 eller mail: annebb06@gmail.com. Eller veileder Anniken Førde, Anniken.forde@uit.no

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS